

LiGet

2025-4
április

TARTALOMJEGYZÉK [XXXVIII. évfolyam 4. szám]

ÁLLÍTSD ARÁNYBA!

Bene Zoltán | **TRÉFÁK** 4

Inczédy Tamás | **ORGANIZÁLT KÁOSZ MEGBONTÁSÁRA
TETT KÍSÉRLET** 11

Tallár Ferenc | **A VILÁGBA „BELEGUBANCOLÓDVA”** 17

TAIZS GERGŐ ÚJ KÖTETÉRŐL

Ács József | **„FENNHANGON TITKOLT TEHETETLENSÉG”** 49

Cselik Ágnes | **OLDÁS, KÖTÉS, CSOMÓ** 62

Taizs Gergő PONTTÁ TÁGULNAK MIND	70
Czilczer Olga NÖVÉSBEN A TÉR; PÁR LEVÉLVÁLTÁS	72
Merkószki Csilla OTTHON	77
Csanádi Szilvia ÜZENET RAUSCHENBERGNEK	81
Oláh András UTÓSZEZON	83
Vörös István AZ EGYETEMSZIGET [17]	85
Lendvai Zalán JEGYZET EGY BÚCSÚHOZ	98

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kíssvábhegyi út 4-6.
info [kukac] ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Alapító szerkesztők | Levendel Júlia, Horgas Béla
Felelős szerkesztő | Horgas Judit
Tervezőszerkesztő | René Margit
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kiss Lajos András, Victor András

Bene Zoltán

TRÉFÁK

[ÁLLÍTSD ARÁNYBA!]

2025-04-04 | ÁLLÍTSD ARÁNYBA!, NOVELLA

Amikor a postás Janit elütötte egy motoros, mi éppen a kocsmában ültünk, mint általában. Már nem emlékszem, ki hozta az ijesztő hírt, hogy szegény Jani a kettős kórházban fekszik törött lábbal, kézzel, bordával és csövek lógnak az orrából, az oldalából és a farkából, és arra sem, kinek jutott eszébe az öreg sírásó. Az öreg sírásó, Miska bácsi mindennapos vendég volt az ivóban, mindig Éva vermutot kért, s mikor a

pultos Zsike közölte velem, hogy azt már vagy 20 éve nem gyártják, hát beérte valami kék színű likőrrel. Kísérőül lédig bort kért. Mi, többiek az italért bármire kaphatónak tartottuk. Nem is tévedtünk. Egy üveg Éva vermutot meg tíz nagyfröccsöt ígértünk neki, ha magára ölti a temetkezési vállalat egyenruháját, és imígyen kicsinosodva, egy mérőszalaggal a zsebében bemegy a kettős kórházba. Az öreg azonnal belement, neki is indult, ám pár perc múlva visszatért.

– Vagy húsz éve nem gyártják – nézett ránk szemrehányóan. Röhögünk. Ígértünk neki két litert a kék szín borzalomból.

– Megteszi – nyugtázta, s újra nekiindult.

ammóniaszag

A kettős kórházban aztán Jani ágyához lépett, nagy műgonddal keresztben és hosszában is lemérte a hanyatt fekvő, ijedt ábrázatú postást, miközben azt dűnnyögte borízú hangján, hogy ő bizony szeret előre dolgozni, abból

baj nem lehet sose. Jani erre magához tért az első ijedelemből, fölismerte a vén temetkezési alkalmazottban Miska bácsit az ivóból, azonnal vette is a lapot, megköszönte a túlbuzgó eltakarítási szakembernek a dicséretes előrelátást, végül szép szavakkal ecsetelte irigylésre méltó hozzáértését. A kórteremben fekvő többi beteg rémülten meresztgette a szemét, a szájuk széle rángatózni kezdett. A levegőben ammóniaszag terjengett. Akadt, akibe néhány pillanatra bennszakadt a lélegzet, akadt, aki a paplant a fejére húzta, akadt, aki sírva fakadt. Fölbérelt sírásónk, miután végzett Jani méricskélésével, följánlotta szolgálatait a többieknek. Valamelyik félholt szerencsétlen halk, de határozottan női sikolyt hallatott erre – és ekkor már nem bírtuk tovább, kipukkadt belőlünk a röhögés, előténferegtünk az ajtófélfá mögül. A postás Jani velünk nyertett, amennyire a csövek engedték, a szobatársai meg az anyánkat szidták, amennyire állapotuktól tellett, Zsike húga, aki nővérként dolgozott az osztályon idegesen tuszkolt kifelé bennünket.

– Az állásommal játszottok, kretének! – sziszegte.

A postás Jani felépült végül, két hónap elteltével már újra együtt italozott velünk a kocsmában nap nap után. Darvadoztunk, olykor énekeltünk, vertük a blattot, fixíroztuk a csajokat, szídtuk a rendszert. Gyakorta reggelig mulattunk, zárás után zárt ajtók mögött, és csak akkor távoztunk kedvenc helyünkről, amikor az első munkások betértek az első reggeli felesekre. Munkánk nem volt, mindenféle *kétes üzletekből* éltünk, bevételeink után adót nem fizettünk, kivéve az általános forgalmit, amely jelen volt szeretett vendéglátó ipari egységünk itallapján éppúgy, mint a közértben, ezért bizonyos esetektől eltekintve megkerülhetetlennek tűnt. *Kétes üzleteinkből*, persze, kihagytuk ezt is, lánnglelkű, anarchista forradalmárok gyanánt, megannyi Zorroként. Éltünk, mint Marci Hevesen vagy a hal a vízben, a jég hátán is, ha kellett.

A küldemény egy szerda este érkezett.

szorongás

Kedvelt kricsmink törzsközönségének címezték, tehát nekünk. Mikor kibontottuk, egy fémhengert találtunk benne. Rossz érzésünk támadt. Mindannyian láttunk már hasonlót

filmekben. Ennek ellenére több órás küzdelem árán fölnyitottuk. Finom porra találtunk. Nem szóltunk egy kukkot se, de szorongásunk egyre erősödött, s lebénított bennünket.

– Várjuk meg Miska bácsit – javasolta Zsike a pult mögül.

Amikor a sírásó megérkezett, beleütöttük az orrát a hengerbe.

– Kétség nem férhet hozzá, hogy ez emberi hamu – jelentette ki.

Noha magunk is ezt gyanítottuk, igazából nem akartuk elhinni, ezért másnap körbevettük a postás Janit, mikor reggel beugrott egy felesre, hogy megtudakoljuk, mit tüntettek fel a csomag feladóvevényén tartalom gyanánt. A mi Janink utána is járt a dolognak, de állítása szerint vérlázítóan olvashatatlan ákombákomokkal írták rá a hivatalos papirosra a küldemény tartalmát.

– Támpont lehet viszont – fejtegette tudálékosan –, hogy a *nem standard csomagokra* előírt díjat számolták föl.

Bután bámultunk, mire ő előkereste kis könyvecskéjét, amelyet ezúttal magával hozott, számítván értetlenségünkre, és megmutatta a díjszabási táblázat vonatkozó mondatát, miszerint: „Értéknyilvánítás nélküli tételesen kezelt csomag (halotti hamvak, mérgek) díja a nem standard csomag díjával egyezik meg.”

emberi maradvány

Most már csak azt nem tudtuk, kinek a hamvait kaptuk kézhez és mi a csudát kezdjünk vele? A postás Jani szerint rossz vicc az egész, nem létezik, hogy valódi hamvak legyenek a hengerben, rajta

kívül azonban valamennyien valódinak véltük, igazi, hamisítatlan emberi maradványnak. Elmerengtünk, milyen kevés marad belőlünk, a bátrabbak közülünk átpergették az ujjaik között az anyagot, s beleborzongtak, akár a lányok a cirógatásba. Napokig taglaltuk az esetet, vitatkoztunk, veszekedtünk, sértéseket vágtunk egymás fejéhez. Végül, a postás Jani ötlete nyomán, szétszöttük a port. Mindenki kapott belőle, mind egyforma porciót. Egyikünk a nyakában hordta bőrzacskóban, mint valami talizmánt; másikunk elásta a részét egy elhagyott telken; a harmadik a folyóba szórta; a negyedik a templom tornyából az arra járók fejére hintette; az ötödik a virágainak a földjébe keverte; a hatodik pálinkába főzte; a hetedik levetette az anyja urnáját takaró fedőlapot, fölnyitotta a bronzurnát, és beleszórta a hamvakat, majd jól összerázta az anyja maradványaival, hogy soha többé ne legyen egyedül a nő, aki őt erre a világra szülte, végül visszarakatta a fedőlapot; a postás Jani a macskája almába keverte a rá eső részt, aztán a hügyos kupacot szétszórta lépcsőházakban; én pedig a dohányzóasztalomon tartom, a nappalimban, csinos kis bögrében. A hamvakat eredetileg magában foglaló fémhengert a törzshelyünk tulajdonosának ajándékoztuk, aki teleszórta jégkockával, és azóta is pezsgő hűtésére használja.

Idővel aztán megnyugodtunk, elégedettek voltunk magunkkal. Jól oldottuk meg a helyzetet, gondoltuk.

*

Egy napon gyönyörű nő lépett a kocsmába, a törzsvendégeket kereste. Mind föl pattantunk rögvest, szolgálatkészen. A nő belepirult. Magunk közé ültettük, hoztunk neki egy Martinit, ő pedig pityeregve bocsánatot kért tőlünk, amiért súlyos terhet rótt a vállunkra.

- Én adtam föl azt a küldeményt - vallotta be.

- Elég perverz gondolat volt - tromfolt rá egyikünk, többnyire azonban csak lapítottunk, attól tartva, hogy most üt majd az igazság órája, s a nő visszaköveteli tőlünk szeretett rokonának földi maradványait.

Semmi ilyesmi nem következett. A nő csak sírdogált, mi csak vigasztaltuk. A kocsmáros a nagy, megható találkozás örömeire pezsgőt tett elénk: az egykoron hamvakat rejtő fémhengerben hűtött Törleyt. Megittuk, ittunk rá egyebeket. Este tízre pocsolyarészegek lettünk, hajnali háromkor, sokadik kijózanodásunk idején pedig nem találtuk a nőt. Azóta se találjuk. A postás Jani szerint nem hús-vér ember volt, hanem a szétosztott hamvak szelleme. Akadnak, akik ezt elfogadják magyarázatnak. Szerintem hülyeség, a pultos Zsike szerint, aki attól a pillanattól kezdve utálta a nőt, hogy betoppant közénk, különösen. Amikor hajnalban magunkhoz tértünk legfrissebb részegségünkből, Miska bácsi állt fölöttünk, kezében mérőszalaggal.

– Szeretek előre dolgozni – dörmögte –, bár maguk, lehet, hamvasztást kérnek, csakhogy ezt rosszul teszik, mert jobb az illatos földben elporladni évtizedek hosszú során keresztül, mint egy izzó kemencében pár perc alatt, nekem elhihetik...

El is hittük.

– Megérdemeltétek – nevetett rajtunk Zsike, falfehér ábrázatunkat fürkészsze.

– Megérdemeltétek – vigyorgott a postás Jani, mikor bevallotta, hogy ő vette rá az öreg sírásót a tréfára.

– Csak arányosan, csak arányosan, fiúk! – röhögött a kocsmá tulajdonosa.

– Csakis – motyogtuk, bár nem tudtuk, mi aránylik mihez és miként.

kép | vecteezy.com

Inczédy Tamás

ORGANIZÁLT KÁOSZ MEGBONTÁSÁRA TETT KÍSÉRLET

ÁLLÍTSD ARÁNYBA!

2025-04-19 | ÁLLÍTSD ARÁNYBA!, NOVELLA

A bátyám azon ritka szerencsések közé tartozott, akit a szokásos néhány napos kihallgatást követően valamiért mégis elengedtek. Csak néhány apró formáság, mondta neki a kaszárnya udvarán az őr, és hogy amíg úgyis a papírára várakozik,

ugyan segíthetne tekerni a csörlőt, ezzel a vesztőszerkezet felé intett, amire épp ebben a percben hevederezett fel a hóhér egy elítéltet.

Bátyám számára bizonyára nonszensznek tűnhetett, hogy ilyesmit bíznak egy laikusra, ráadásul pont olyanra, aki hivatalosan abban a percben még maga is végrehajtásra vár, és ha meg valami oknál fogva mégsem nonszensz ez az egész, gondolhatta bátyám, akkor viszont mi a fenét is kellene csinálnia, már amennyiben mer, tud és hajlandó.

A hóhér épp a vesztőszerkezet csörlőjén futtatta végig izzadó tenyerét, nem a fogantyúnál, hanem ahol a lánc szalad, aztán meg ott, ahol feltekeri a dob a kötelet. Bizonyára ellenőrzi a gépezetet, gondolhatta a bátyám, de akkor az ő ráüvöltött.

Mire vár, segítsen neki!

a hóhér arcát takaró maszk

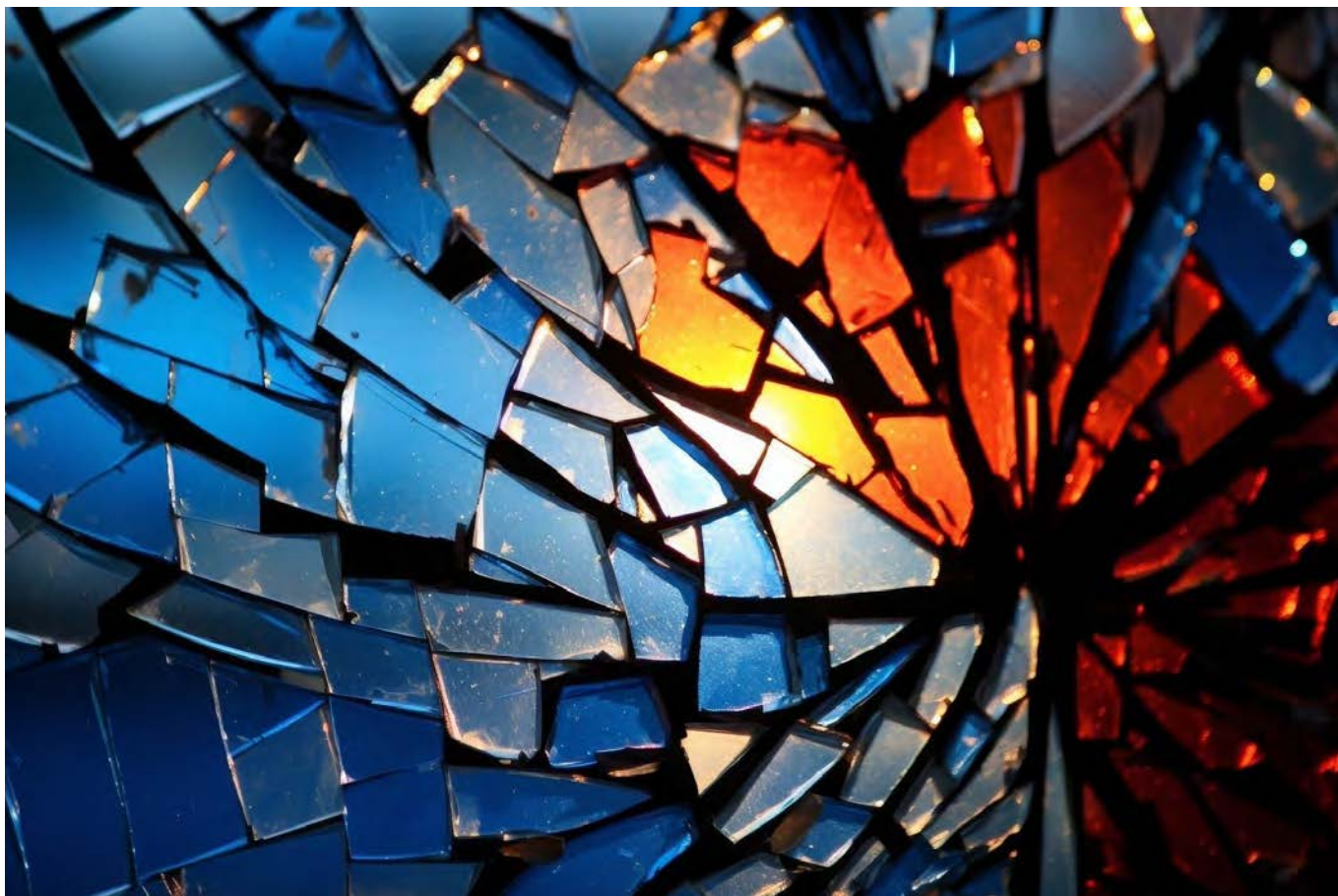
Bátyám a hóhér felé indult. Mit kell csinálnom, kérdezte, mire a hóhér ránézett, és szeméből fivérem kiolvashatott valamit, és akkor

fogalmazódhatott meg benne először az a bizonytalan sejtés, ami a hóhér egyéni példája által valójában az egész rendszer lényegét tükrözte, és ha nem értette volna, vagy nem látta volna jól azt a szempárt a hóhér arcát takaró maszktól a szemnek vágott lyukon át, akkor immár minden kétséget kizáróan bizonyosodhatott meg a dolog igazságáról, a hóhér rándított egyet a vállán, mármint a saját vállán, nem a bátyámén, jobb ezt tisztázni és így szólt, fogalmam sincs, én is most csinálom először.

A bátyám erre minden bizonnyal megtorpant és ekkor verte őt tarkón az ő. Mire vár, írja fel a számokat, röffentette, és ezzel egy fehér és kék iskolai krétákkal teli papírdobozt nyomott fivérem kezébe. Bátyám ügyetlenül vette át a dobozt, közben a késsel véletlenül összekrétázta ingét. Talán a fehérrel is, de az nem látszott, mert az ing fehér volt, aztán meg piros. Részletkérdés, gondolhatta bátyám, már ha egyáltalán

észrevette a dolgot, és nagyon is lehet, hogy észrevette, mert ő normális körülmények között adott a részletekre, tehát az is lehet, hogy egyáltalán nem vett észre semmit, hiszen hát ezek nem voltak normális körülmények.

Bárhogyan is, azt hiszem, az volt az utolsó pillanat, hogy megfogadjon magában valamit arra az esetre, ha csakugyan kijut élve, hogy például egy nap majd úgy fogja elmesélni az unokáinak ezt az egészet, hogy egy kék iskolai krétát kiválasztva akkor elkezdte írni a számokat a csörlő íves dobtetejének oldalára, hogy 1, 2, 3 és akkor végre eszébe jutott, nem is mérlegelt, csak csinálta, igen, elcsalta a számokat, 5, 7, 9, 13, 17, és végül 20, és amikor idáig jutott, akkor az őr noszogatására a hóhér rántott egyet a csörlő karján az 1-es számig, és az elítélt feljajdult, de ekkor még csak ijedtében, szerencsétlen embernek milyen érzés lehet, hogy tudja, két zöldfülűre bízták a megkínzását, nem a kivégzését, hiszen hasonló helyzetben, mint bizonyára bárki más is tette volna a helyében, eddigre már rég elhitette magával, hogy nem végzik ki, hanem csupán iszonytatóan megkínozzák, hogy egy életre elmenjen a kedve a rend, vagy ahogy akkoriban nevezték, az organizált káosz megbontásától, szóval az az elítélt abban bízhatott, amiben mindenki, hogy az utolsó pillanatban megérkezik a felmentő parancs.

Úgy beszélnek, az ilyen utolsó pillanatos parancsot mindig egy háromfős osztag hozza a kormányzóságról, régebben hintón jöttek, de mióta a hintók elrohadtak, csupasz lovakon érkeznek, a kaszárnya előtt pányvázzák ki őket, és most, hogy 7-es fokozatig fordult a csévélő tekerőkarja, az elítélt már hallotta is a lovak prüszkölését, aztán 13-nál már a nyerítésüket is, nem tudta, hogy ő maga nyerít, miképp az őt meg azt nem tudta, hogy vajon hogyan lehetséges, hogy az elítélt még nem rogyott össze.

Erre a választ a bátyám tudta, pontosabban amennyiben lett volna része korábban ilyesmiben, akkor viszonyítási alap birtokában tudhatta volna, hogy amit ösztöne sugallt, a csalás a számozással, az hosszú másodpercekkel késlelteti a még mélyebb fájdalom megérkezését, ahogyan egyébként az ájulást is, ami normálisan a 12-es fokozat körül szokott először megtörténni.

A hóhér újra tekert a karon, ekkor már nem könny folyt az elítélt szeméből, hanem valami véres váladék, ne öljetek meg, suttogta, és mivel sem a bátyám, sem a hóhér nem látszott ezt meghallani, és ő akkor már fejébe vette, hogy az egyetlen lehetséges

akadály, ami szabadulását megghiúsíthatja, hogy a két kezdő véletlenül meg találja ölni, maradék erejét összeszedve ordította, hogy jönnek értem, és hogy hallom a lovakat.

Mindjárt itt lesznek, lihegte az elítélt. Kik?, kérdezte a hóhér. Az osztag a levéllel, hogy felmentettek. Akkor várjunk egy kicsit, mondta a hóhér és visszaengedte a kart 5-re, amire az elítélt ismét feljajdult, lassan!, sikította, pardon! szaladt ki a hóhér száján, és zavarában visszarántotta a kart egészen 17-ig.

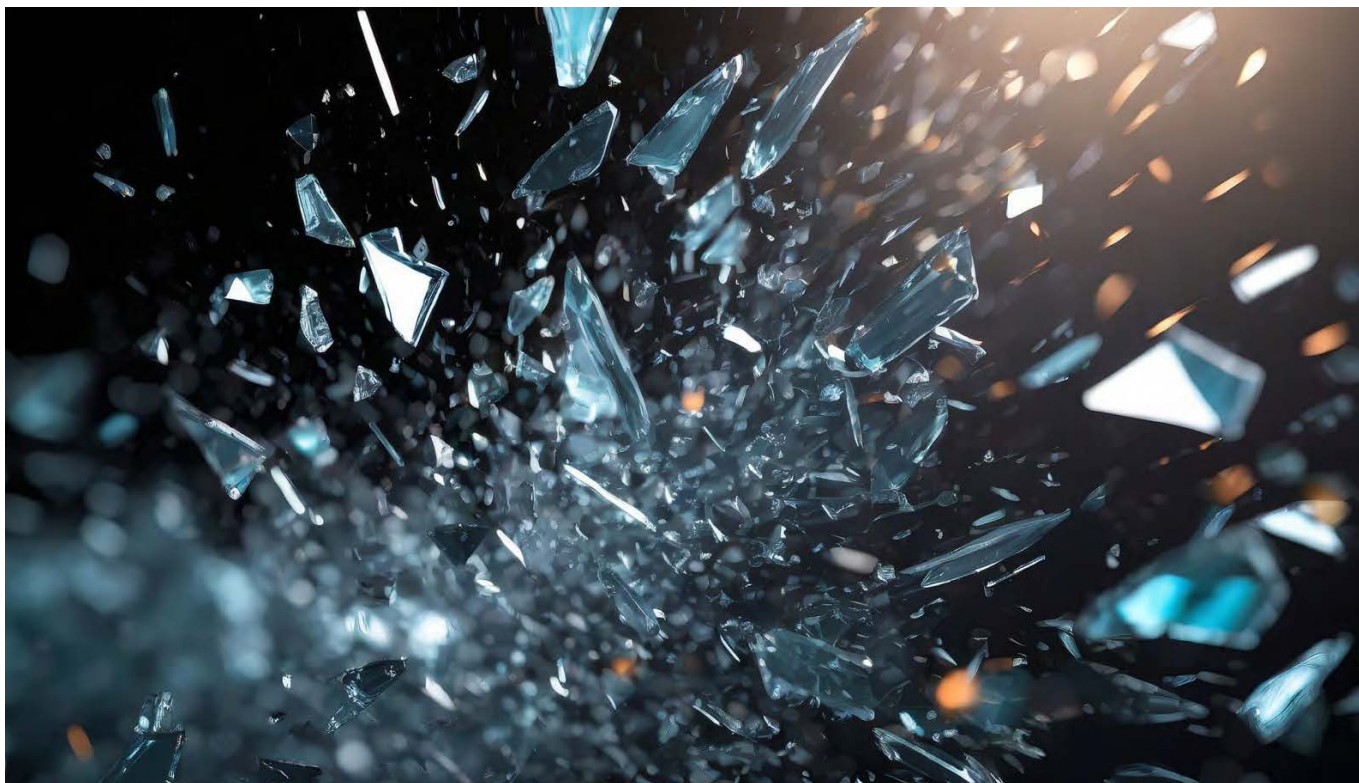
Nehogy megöld, förmedt rá az őr, miközben cigarettát sodort. Hála az égnek, szakadt ki egy hatalmas sóhaj az elítélt torkán, mert az őr mondatából hivatalos megerősítést vélt nyerni, hogy csakugyan nem végzik ki.

eleget tudjon szenvedni

Az őr ekkor türelmetlenül felmordult, a hóhérhoz lépett és kioktató hangon elmondta, hogy ha még nem volna ismeretes az íratlan szabály, elsőre nem szabad

túlhúzni, és éppen erre valók a számok, hogy az elítélt eleget tudjon szenvedni a második vagy a harmadik húzásig, amikor aztán nyekk lesz neki, pont így mondta, hogy nyekk, aztán szótagolva, hogy fo-ko-za-tos-ság, érti?! Az elítélt felnyögött, az őr meg intett a hóhérnak meg a bátyámnak, hogy rajta, folytassák.

De most akkor hányasig?, kérdezte a hóhér. Az őr az elítéltre nézett, megvonta a vállát, most már, mondta, úgylis mindegy, és mutatóujjával egy dugóhúzó alakzatot kanyarított a levegőbe, tekerjék koppanásig.

Ekkor, és ebben egészen biztos vagyok, hisz testvéremet ismerve csakis így történhetett, bátyám magasba emelte kezét és szembefordult az őrrrel. Abban a pillanatban a világ engedelmesen kiemelkedett saját öntőformájából és miközben nemcsak az ő, a hóhér, meg az elítélt, de még bátyám is elhitte, hogy az emberiség összes elemi részecskéje közül egyedül az ő szavának van súlya, nahát ő, ott, azt a pillanatot arra használta, hogy tisztán és érthetően azt mondja, elég.

Ezután csend volt, olyan csendesség, hogy csakugyan nem volt túlságosan nehéz behallani távolban ügető lovak patáinak kalapálását. Az ő, a hóhér és az elítélt némán füleltek. Bátyám felismerte a helyzetet, nekiveselkedett, és pár pillanattig csakugyan úgy tűnt, hogy képes a vállán megtartani a világot, de nem sokáig bírta, el kellett engednie, és akkor a világ visszazuttyant önnön öntőformájába, pontosan ugyanabba a pozícióba, ahogyan lenni szokott.

kép | vecteezy.com

Tallár Ferenc

A VILÁGBA „BELEGUBANCOLÓDVA”

2025-04-01 | ESSZÉ

Miként az előző részben jeleztem ^[1], meggyőződésem szerint a páli üdvértelmezés belső feszültségei és ellentmondásai a keresztény egzisztencia belső feszültségeiből és ellentmondásaiból fakadnak: a *keresztény egzisztencia paradoxonára* reflektálnak, egyszerűbben szólva magára a *várakozásra*, a *már nem és a még nem* egzisztenciális szituációjára. Az őskeresztény gyülekezet hite szerint a megváltás eszkatologikus eseménye *már* megtörtént. Megtörtént Krisztus halálában, melyben a „rég ember” vele együtt eltemetkezett, hogy vele együtt feltámadjon az „új ember” (Róm 6:3–4). A

bűn és a törvény hatalma alá rendelt „régember” e világi történelme a gyülekezet hite szerint ezzel abbaszakadt: az eszkatologikus esemény – Bultmann kifejezésével élve – „elnyelte a történelmet” [2]. De a Szentlélek által megszállt új ember igazi otthonának, Isten országának eljövetele, a parúzia *még* várta magára. És ahogy ebben az értelemben az eszkatologikus esemény befejezetlen, befejezetlennek, otthontalannak tudja magát az új ember is, akiben – Pált idézve – *még* csak a „Lélek zsengei” élnek: *még* nem az, aki lehet, és akinek lennie *kell*. Ha üdvözülésünk még csak „reménybeli” (Róm 8:24), és ha az Ígélet látható jelei hiányoznak, vajon elég erős-e a hívő hite, hogy kitartson? „Féltelek titeket, hogy talán hiába fáradoztam köztetek” (Gal 4:11), írja Pál apostol a galátabéliekhez, s óvja őket attól, hogy ismét magukra vegyék a „szolgaság igáját” (Gal 5:1–2). Láttuk, erre a félelemre, erre a bizonytalanságra válaszol „kijelentés és felszólítás” páli dialektikája: „Ha a Lélek szerint élünk, járjunk is a Lélek szerint” (Gal 5:25). Tedd, mert immár megteheted! A kijelentés – „mert a bűn nem fog uralkodni rajtatok, hiszen nem vagytok már a törvény alatt, hanem a kegyelem alatt” – a kegyelem *tényét* jelenti be, hogy így megalapozza a *felszólítást*: „Ne uralkodjék tehát a bűn halandó testetekben, ne engedelmesskedjétek kívánságainak”. (Róm 6:12–14) De amíg az új ember a régi ember világában él, amíg a test halandó, a bűn uralma fennáll és fogságába ejtheti az otthontalant és magát a gyülekezetet is: „nem teszem a jót, amelyet akarok, hanem azt teszem, amit nem akarok, a rosszat. Ha pedig azt cselekszem, amit nem akarok, már nem is én teszem azt, hanem a bűn, ami bennem lakik.” (Róm 7:19–20)

várákozás

Nem nehéz belátni, hogy a félelmek és a bizonytalanságok, a világban továbbra is uralkodó bűn tudatának el kellett hatalmasodnia a várákozás idejének múlásával. Hisz nem évek jöttek évre, de évszázadok évszázadokra. A várákozásban rejlő Ígélet azonban elvileg közömbös volt ezeknek az évszázadoknak az eseményeivel szemben. Csak átívelni tudta a várákozás önmagában közömbös, jelentés nélküli idejét. De a hívő ember, aki ebben a világban élt, rászorult – és mint már annyiszor, itt újra Webert idézem –, hogy a világtörténelmes értelmetlen végtelenségét „*az ember álláspontjáról értelemmel és jelentőséggel felruházott véges szeleteként*” építse be hitébe. Rászorult, hogy az Ígélet abszolút odaátja és az e világi történelmek –

Taubesszel szólva az Isten-ellenében-való világ és a világ-ellenében-való Isten [3] – közötti abszolút határt megbontsa. Erre a feladatra az üdvtörténet kínálkozott, ami Isten üdvtervének Isten általi, de a világon keresztül történő megvalósulását, és e megvalósulás látható jeleit feltételezi, és így szerves kapcsolatot „az emberek csinálta történelem és az üdvtörténet mint isteni mű között” [4]. A páli kereszténység által már megnyitott úton az üdvtörténettel újra a középpontba nyomul az Ószövetség Istene, a Szabadító, a Történelem Ura, de vele párhuzamosan egyúttal az e világi, emberi történelem is, amiben és ami által az Úr szuverén akarata megvalósul. Mindenesetre ez a kereszténység egyik, elsősorban a nyugati, latin vagy katolikus kereszténységre jellemző útja. Ennek az európai középkor felé vezető útnak a kezdetén magasodik Szent Ágoston, a hippói püspök grandiózus alakja, aki mögött sokan a dosztojevszkiji Nagy Inkvizítort vélik felsejleni, nem alaptalanul talán, de mégis igazságtalanul.

*

Kétségtelen, hogy nem ez volt a *már nem és a még nem* közé rekedt várakozás szituációjának egyetlen kínálkozó lehetősége. Weber a vallások, s különösen a megváltásvallások születését és szerveződését illetően – némi leegyszerűsítéssel – két alapvető megkülönböztetést tesz. Megkülönbözteti a „vallási virtuózok” hősies vagy *tökélyre törekvő* vallásosságát, szemben a „*tömegvallásossággal*”, „tömegben” semmi esetre sem a világi-rendi tagolódásban társadalmilag alacsonyabban állókat értve, hanem a vallásilag botfűlűeket”. Minden „tulajdonképpen ‘szekta’ – írja –, azaz szociológiailag: az olyan szövetségek, amelyek csak vallásilag *kvalifikáltakat* fogadnak be, s végül az összes szerzetesi közösség szerte a világon... a tökélyre törekvő vallásosság rendi hordozói voltak. Minden tökélyre törekvő vallásosságot mármost öntörvényű kibontakozásában valamely ‘egyház’, azaz intézményszerűen, hivatalviselőkkel szervezett kegyelemkiszolgáltató szövetség hierokratikus hivatali hatalma fenyegeti. Az egyház ugyanis, mint az intézményi kegyelem hordozója, a tömegvallásosság megszervezésére törekszik, és saját, hivatal-jelleggel monopolizált és közvetített üdvjavit akarja a vallási tökélyre törekvők vallásos-rendi kvalifikációja helyére állítani. Természete, azaz hivatalviselőinek érdekhelyzete szerint, ebben az értelemben az üdvjavak általános hozzáférhetőségét illetően ‘demokratikusnak’ kell

lennie: azaz a kegyelmi egyetemesség híve és mindazok etikai elégségességéé, akik beilleszkednek intézményi hatalmába.” Weber még hozzáteszi ehhez azt a vallási szempontból talán vitatható, de szociológiai szempontból mindenképpen megfontolandó megjegyzést, hogy elfordulva a megváltatlan világ hálójába szorult tömegektől, a tökélyre törekvő vallásosság remetéinek, szerzeteseinek és szektáinak befolyása „végtelen mértékben kisebb lett, mint amikor, eszmei követelményeikből mégoly sok mindenben alább adva bár, [a tömegvallás egyházai] mégis belefogtak a mindennapok valamilyen etikai racionalizálásába...” [5]

A másik, úgyszintén alapvető, és számunkra mindenképpen döntő megkülönböztetés a tökélyre törekvő vallásosságon *belül* különbözteti meg az *e világi, világon belüli* aszkézist, melynek során a hívő Isten *eszközeként*, az üdvtörténet beteljesítőjeként a világ felé fordul, de nem természetes *otthonát* látva benne, sokkalta inkább a történelemben ható szuverén isteni akarat eszközeinek, a világon belüli aszkéta cselekvésének *tárgyát*. Az ideáltipikus megkülönböztetés másik oldalán a *világon kívüli*, vagy ebből a világból menekülő aszkézis áll, melynek képviselője Isten

edényének tudja magát: a „misztikus kontemplatív *üdvbirtoklás*, ami valaminek a 'meglétét' hivatott jelteni, nem cselekedet. Az egyed nem szerszáma, hanem 'edénye' az istennek, és ennél fogva a cselekvő lét a világban szükségképpen veszélyezteti a minden ízében irracionális és világon kívüli üdvállapotnak való megfelelését. Ellentétük gyökeres, amennyiben egyik oldalon a világon belüli cselekvési aszkézis a világ racionális alakítójaként hat, amennyiben világi 'hivatásban' végzett munkájával a romlott teremtmény megfékezője (világon belüli aszkézis), míg másfelől a misztika a maga részéről teljes következetességgel végigviszi a radikális világtól menekülést (világtól mentesítő kontempláció).” [6] Zárjuk le a megkülönböztetések sorát Webernek egy további megjegyzésével: „A világon belüli aszkéta szemében a misztikus magatartása lomha önélvezet, a misztikus szemében pedig (a világban cselekvő) aszkétáé hiú önhittséggel egybefonódott belegubancolódás a világ istenidegen üzelmeibe.” [7] Nem csak Isten „eszköze” áll tehát itt szemben Isten „edényével”, nem csak a „sürgő-forgó” Márta Máriával, akinek „csak egy a szükséges”: Jézus lábához telepedni (Luk 10:40–42). Két Én-, két emberkép is. Egyrészt a világból kiszólitó jézusi evangéliumot követő aszkétáé, aki énídeálját egy abszolút kiagyazott és abszolút szabad, tehát minden társadalmi kötelékéből kioldott, *közvetlenül* Isten előtt álló lényben azonosítja. És a világon belüli aszkétáé, aki a világba „belegubancolódva”, a világ irdatlan szövevényéből szólítja és kérdezi Urát, aki számára nem misztikus kontempláció tárgya, hanem transzcendens, szuverén akarat.

világon belüli aszkéta

Webernek igaza lehet abban, hogy az üdvösség útjának áthelyezése a kontemplatív-misztikus világon kívüli aszkézisből a világ megmunkálásán dolgozó e világi aszkézisbe „teljességgel csak a Nyugat protestantizmusának nagy egyház- és szektaképződéseiben valósul meg”. [8] Teljességgel talán valóban csak ott. Ám Hippo püspökét, Ágostont joggal tekinthetjük olyan világon *belüli* aszkétának, akinek szeme előtt ugyan a reménybeli mennyei Jeruzsálem lebeg, Isten eszközeként azonban – belegubancolódva a világ üzelmeibe – a *látható egyház*, és a látható egyház tömegvallásosságának megszervezését tekinti hivatásának. Fontos hangsúlyoznunk, hogy mindezt Hippo püspökéről állítom. Mert a *Vallomások* szerzője még olyan kontemplatív misztikusnak mutatkozik, aki, hogy

Istennel személyes és közvetlen kapcsolatba lépjen, a látható világtól saját bensője felé fordul. Akkor derül föl Ágostonnak „Isten fényessége”, mikor – írja a *Vallomások* szerzője – intést kaptam, „hogya térjek magamba, és ezért vezetéssel bensőm mélységébe léptem... Lelkem szeme bármilyen gyöngé volt, de lelkem szeme fölött, értelmem fölött változhatatlan világosságot láttam. Nem a testi szemmel is látható, mindennapi világosságot... másféle volt, minden egyébtől ugyancsak eltérő.” Ágoston jól érzékelhetően egy misztikus élményt ír itt le: a testi szemmel szembeállított „lélek szeme” elfordul az érzékelhető világtól, hogy valami „mást, egészen mást” pillantson meg. És nem kétséges, hogy erre nem a tömeg, csak a „vallásilag kvalifikált” képes: az élmény megmutatja – írja Ágoston –, hogy „valóban létezik, amit ismernem kellene, de ismeretére még nem vagyok alkalmas... Ráéreztem, hogy messze bolyongok tőled... Mintha a magasságból szavadat hallottam volna: 'én az erősek eledele vagyok, növekedj és eszel majd belőlem. Nem te változtatsz azonban engem magadba, mint tested eledelet, hanem te változol majd belém.'” [9]

Amikor Ágoston 388-ban, a keresztség felvétele után egy évvel visszatér észak-afrikai szülővárosába, Thagastébe, életeménye még mindig az újplatonikusok visszavonultsága, a „megistenülés a magányban”, és ha maga körül olyan szűk közösséget szervezett, mely egy kolostorra kezdett hasonlítani, minden bizonnyal önmaga és társai szellemi-lelki „növekedésének” előmozdítását tekintette céljának. Azt tehát, hogy személyükben „Istenbe változzanak”. Mégis, három év múlva az akkor már nagy tekintélynek örvendő Ágostont Észak-Afrika katolikus egyháza pappá, majd 395-ben püspökké szenteli. Hogy miért és hogyan következett be ez a fordulat, nehéz megmondani. Csak annyit tudhatunk, amit Ágoston maga árul el: „féltem, hogy püspöki hivatal ruháznak rám”, és ezért igyekeztem minden ilyen lehetséges helyzetet elkerülni, „mert inkább szerény állásban akartam üdvözülni, semmint magas hivatalban veszélybe keverni üdvösségemet”. ^[10] Ezek szerint a leendő püspök is tisztában volt azzal, amit Hippo püspökeként több mint egy évtized múltán így ír le: „Bizonytalanságaink és nehézségeink abból fakadnak, hogy sokféle emberi magatartás és vélemény közepette egy egész nép ügyét intézzük: nem a római nép gondjait a földön, hanem a Mennyei Jeruzsálem polgárait.” ^[11] Az égi Város polgárait, de itt a földön, és abban a látható, a tömegvallásosság számára nyitott egyházban, melynek összetételét illetően Ágostonban nem élnek illúziók: „Aki belép az egyházba, ugyanolyan iszákosokat, nyomorultakat, csalókat, szerencsejátékosokat, házasságtörőket, paráználkodókat talál itt, mint a világban. A hívek amuletteket viselnek, boszorkányok és jövendőmondók jóslataiban hisznek.” ^[12]

könyörtelen harc

Miért vállalja Ágoston mégis a világba való „belegubancolódás” kockázatát? Miért keveri veszélybe üdvösségét azzal, hogy – anélkül persze, hogy a fogalmat használná – kiáll a látható egyház fentebb jellemzett *tömegvallásossága* mellett? De valójában ennél többről van szó: Ágoston egész püspöki tevékenysége során könyörtelen harcot folytat a tökélyre törekvő vallásosság, a „szentek egyháza” ellen. Ez a harc áll mind a donatistákkal, mind a pelagiánusokkal folytatott vitái középpontjában, és az opus magnum, *Az Isten városa* is e szellemiség megalapozójaként olvasható. A fordulat tehát teljes és következetes.

A pelagiánus vitában az idős Ágoston mintha korábbi önmagával küzdene meg. De az sem rejthető véka alá, hogy e küzdelmek során Ágoston nem tartózkodott attól, hogy igénybe vegye a birodalmi politika és az egyházpolitika intrikáit és hatalmi eszközeit.

Persze szem előtt kell tartanunk, hogy a constantinusi fordulat után a Római Birodalomban a keresztényüldözésnek vége szakadt. A 313-as milánói ediktumban Constantinus és Licinius társcsászárok a kereszténységet engedélyezett vallássá (*religio licita*) nyilvánították, az egyház tisztségviselőit mentesítették az adóterhek alól, továbbá az államkincstár jelentős összegeket biztosított az egyházszervezet kiépítésé- fenntartása, a szegénygondozás és a templomépítések számára. A kereszténység megindul az államvallássá szerveződés útján, és 380-ban Theodosius császár edictuma már törvényileg írja elő a kereszténység katolikus-ortodox változatát a birodalom valamennyi népe számára: a *tömegvallás* ebben az értelemben politikailag támogatott, vagy épp elrendelt feladattá lett. A folyamat során a keresztény papság lassanként valóban hierokratikus, a világiaktól elkülönülő, immunitást élvező testületté szerveződött, ugyanakkor folyamatosan a császár és a birodalmi adminisztráció nyomása alatt állt. 325-ben a niceai zsinatot Constantinus császár hívja egybe és elnökli, a zsinaton pedig a teológiai kérdések mellett, mintegy mellékesen, az egyházszervezet kérdései is szóba kerülnek. Kialakul a patriarchátus rendszere: a három nagy egyházi központ, Alexandria, Antiokhia és Róma püspökei az alájuk rendelt püspöki egyházmegyék területén nemcsak bíraskodási jogot nyernek, de társadalomszervezési és fegyelmezési jogosítványokkal is felruházzák őket. Ami pedig a patriarchátusok, Alexandria, Antiokhia, Róma és a rövidesen hozzájuk társuló Konstantinápoly vitáit illeti, ezek ugyan teológiai kérdések mentén zajlanak, de a mögöttük rejlő hatalmi szempontokat sem érdemes lebecsülni.

Mint jeleztem, Ágoston nem tartózkodott attól, hogy saját álláspontjának érvényesülését ezekben a politikai és egyházpolitikai vitákban Róma püspökének vagy épp a császári adminisztrációnak a segítségével érje el, azaz a *hatalom* jogi és adminisztratív eszközeivel. Tekintettel arra, hogy a donatisták és a katolikusok küzdelme Észak-Afrikában nemegyszer polgárháborúhoz közeli véres zavargásokba, mézárulásba, rablásba és gyújtogatásba torkollott, az egyház püspökeként a *hivatali* fellépést nem is kerülhette volna meg. De azt jelentené ez, hogy Ágoston igent mondott az – úgyszintén *hivatalosan* – immár kereszténnyé vált Római Birodalomra és magára az államra? A helyzet ennél bonyolultabb: „Ami az emberek földi életét illeti – írja Ágoston *Az Isten városában* –, az néhány nap alatt leperreg és bevégeződik. Mit számít tehát, hogy kinek a hatalma alatt él a halandó ember, ha nem kényszeríti istentelenségre és igazságtalanságra a parancsoló hatalmasság”. [13] A kérdés csak az, hogy ezt most miként tudjuk „összerakni”.

*

Az eszkatologikus esemény – ahogy Bultmann fogalmaz – elnyeli a történelmet. Elnyeli a történelmet, mert az eszkatológia az események olyan sorozatát feltételezi, melynek elemei a *megváltás* felé tartó út szakaszaiként nyernek értelmet. Az üdvtörténetként elgondolt Történelem Urának végső célja ugyanis magának a történelemnek a vége, az eszkaton: a történelem, az idő és vele a halál felszámolása. Az eszkatonnal egyidőben bekövetkező apokaliptikus pillanat transzcendens fényében hullik le a fátyol a történelemtől, és ragyog fel igazi értelme: csak út volt önmaga és a világ felszámolása felé, út az öröklét kapujáig. Az emberi nemnek az abszolút kezdettől, tudniillik a teremtéstől az eszkatologikus vég felé vezető útját felrajzolva, Ágoston az *Isten városában* kétségkívül kapcsolódik ehhez az eszkatologikus hagyományhoz. A Történelem végén a diadalmas mennyei Jeruzsálem fénye tündököl, Isten romolhatatlan, örök Városáé, melynek lakói maguk mögött hagyták a történelmet és vele a teremtéssel együtt létrejött időt, a születést és a halált: „ez lesz a leghatalmasabb szombat – olvashatjuk az opus magnum zárófejezetében –, amelyre nem következik este... Ott felszabadultan látni fogjuk, hogy ő az Isten, ami mi akartunk lenni a magunk számára, amikor elszakadtunk tőle ... eltávolodtunk az igaz Istentől, aki istenekké tehetett volna minket úgy, hogy részesedünk belőle, s nem úgy, hogy elpártolunk tőle... Általa újjáalkotva és még nagyobb kegyelemmel tökéletesítve felszabadulunk az örökkévalóságra, és látni fogjuk, hogy ő az Isten, aki teljesen betölt minket, mikor ő lesz minden mindenben.” (XXII.30.) Mi másról szólnának ezek a sorok, ha nem arról, hogy Isten kegyelméből a tőle elpártoló ember Isten-ellenében-való világa és a világ-ellenében-való Isten szembenállása, ezzel pedig az emberi nemre az elpártolás eredendő bűnéért büntetésként ráért történelem abbaszakad: az ember „beléváltozik” Istenbe.

Igen, erről szól az *Isten városának* zárófejezete, legalábbis ami a végkifejlet vízióját illeti. Ám a végkifejlet, a parúzia és az utolsó ítélet még várat magára. Az emberi nem történelmét lezáró eszkatologikus esemény Ágostonnál nem az, ami a hit és az apostolok tanúsága szerint *már* megtörtént. Nem Krisztus halála és feltámadása, hanem olyasvalami, ami négy évszázaddal Krisztus kereszthalála után is előttünk van *még*, s amíg be nem következik – talán ez Ágoston legeredetibb, de egyúttal legriasztóbb, a manicheizmus vádját mindújra kihívó gondolata –, a történelemben, a világ istenidegen üzelmeibe belegubancolódva kell élnünk. Isten leereszkedése és megtestesülése Krisztusban természetesen egyszeri és korszakos esemény, a hit és a remény, vagy épp a Szentlélek világekorszakának alapja és nyitánya, de egy *történelmi világekorszak* nyitánya is.

a bűn és a bűnhődés

Ágoston számára nem kétséges persze, hogy a megváltáshoz vezető út „Isten örök Fiának megtestesülésével” mutatkozik meg: „Isten kegyelme sohasem bontakozhatott volna ki kegyelmével teljesebben, mint úgy, mikor egyszülött Fia az emberi természet felvételekor is megmaradt változhatatlanul Őbenne... hogy e reménység által

eljussanak az emberek Őhozzá, aki mint halhatatlan a halandóktól, változhatatlan a mulandóktól... olyan messze van.” (X.29.) Krisztus tehát az út, amely az Istenbe való „beléváltozáshoz” vezet, és „ezen az úton kívül... senki sem üdvözült, senki sem üdvözül, és senki sem fog ezután sem üdvözülni.” CD X.32.) „Mivel azonban – teszi hozzá Ágoston a következő fejezetben – az elme... bizonyos sötét és régi bűnök miatt nemcsak arra vált képtelenné, hogy az örök világosságot élvezze, hanem még arra is, hogy azt elviselje, ezért először hit által kell kioktatni és megtisztítani”. „Istennek Istenfia, aki isteni természetének levetése nélkül emberi természetet öltött magára” (XI.2), így a hitet és a reményt adja nekünk, de ezzel a hittel és reménnyel – mondja Ágoston Pál apostol szellemében – az utolsó ítéletig továbbra is a történelemben kell élnünk. Ez pedig annyit jelent, hogy a bűn és a bűnhődés Istentől ránk mért világában, ahol a földi és az égi Város, az Istentől elpártoltak és az Istenhez megtérők népe kibogozhatatlanul egymásba fonódik. Mert bár „az emberi nemnek nem több, csak két fajtája van” (XIV.1.), azok ugyanis, akik az „Isten megvetéséig eljutó önszeretet”, és akik „az önmegvetésig eljutó istenszeretet” szerint élnek (XIV. 28.), ezek két *civitas*a (népe vagy városa) „egybe van fonódva ebben a világban, és egymással összekeveredve marad mindaddig, amíg az utolsó ítélet szét nem választja” őket. (I. 35.) Mert „Isten akarata nyomán rejtve marad, kik állnak a sátán oldalán, és kik nem. Ez ugyanis e világon teljességgel rejtve van, mivel még bizonytalan, hogy aki állni látszik, nem bukik-e el, és aki a földön hever, nem kell-e fel onnan.” (XX.7.) Ez igaz „az egyház mostani állapotára”, azaz a *látható*, tudniillik *testi* szemeinkkel látható, a mennyei Jeruzsálemet itt a földön megelőlegező egyházra nézvést is, melyben „mindkét fajta ember jelen van”, melyben tehát a konkoly „együtt növekszik a búzával” (XX. 9.).

Mit jelent mármost a hit és a remény útjának őrzője és gondnoka, az egyház *intézményének püspöke* számára, hogy a látható egyház a világba és a történelemben van beleágyazva? Hiszen a megváltás ezen a világon túl van, a mennyei Jeruzsálemben, melyből az utolsó ítélet kiszitálja a konkolyt. „Ami az emberek földi életét illeti – mondhatná tehát, és mondja is püspökünk –, az néhány nap alatt leperreg és bevégeződik. Mit számít tehát, hogy kinek a hatalma alatt él a halandó ember”. Ám hozzáteszi: mit számít, „*ha* nem kényszeríti istentelenségre és

igazságtalanságra a parancsoló hatalmasság”. Ezek szerint mégis számít, nagyon is számít, hogy milyen a világ, amiben az Istentől ránk szabott sors okán élnünk kell. A püspök nem a világ megtagadására, nem a világból való kivonulásra szólít fel. Bár Isten gyermekei csak zarándokok, *peregrinusok*, azaz tartózkodási engedéllyel rendelkező idegenek ebben a világban, ám ügyüket mégis ebben a világban kell a püspöknek intéznie, és nemcsak a tökéletesek ügyét, de mindazokét, akik részesültek a keresztség szentségében, s így a látható egyház tagjaivá váltak. Ahogy Peter Brown fogalmaz, Ágoston „nem a világtól való menekülésre tanít, hanem arra, hogyan legyünk nem e világiak ezen a világon”. [14]

Ez a tanítás feltételezi, hogy az egyház éppenséggel odaforduljon a világhoz, és *Isten eszközeként* munkálkodjon benne, hozzájárulva az isteni üdvterv megvalósulásához. Rosenzweig nagyívű és a korábbiakban már többször idézett megfogalmazását módosítva azt mondhatnánk tehát, hogy míg a *tökélyre törekvő* vallásosság, megtagadva „a történelemnek a népelet feletti hatalmát”, kivonul a történelemből, s „Atyjától kiválasztottan, mereven pillant világ és történelem fölött a végső,

legtávolabbi pontra”, addig Ágoston arra buzdít, hogy az egyház kezdjen hozzá a világ „megmunkálásához”, ami elkerülhetetlenné teszi a belegubancolódást a világi hatalom ügyeibe. Van azonban közös pont a földi és az égi Város életében, tudniillik a tágran értelmezett *béke*, az önmagunkkal való azonosság utáni sóvárgás. Mert az emberek az eredendő bűn (*peccatum originale*), az istentől elforduló „engedetlenség büntetéseként megtapasztalták engedetlen testük egy új indulatát, mintegy viszontbüntetésként a lélek engedetlensége miatt... S mivel saját akaratából [a lélek] elhagyta a felette álló Urat, az alatta álló szolgának [a testnek] már nem tudott akarata szerint parancsolni... Ekkor kezdett el a test a lélek ellen sóvárogni, s mi ezzel a küzdelemmel születünk.” (XIII. 13.) Ez a küzdelem a maga teljességében Ágoston szerint persze csak a mennyei Jeruzsálemben oldódhat fel az istenszeretet békéjében. De a „nem hitből élő földi város is vágyik a földi békére, és a parancsolásban és az engedelmisségben való egyetértést abban rögzíti, hogy a halandó élethez tartozó dolgokat illetően valamiféle konszenzus jöjjön létre az emberi érdekek között. A mennyei Város... szükségképpen ugyancsak felhasználja ezt a fajta békét, amíg meg nem szűnik az a helyzet, amelyben erre a békére szükség van, azaz maga a halandóság helyzete. Így ez a város, amíg a maga zárandok életét mintegy a földi város mellett, mintegy fogságban éli... nem habozik engedelmeskedni a földi várost kormányzó és a halandó élet fenntartásához alkalmazkodó földi törvényekhez... A mennyei Város él tehát zárandokútja során a földi békével, védelmezi és óhajtja az emberi érdekek közötti konszenzust a halandó élethez tartozó dolgokat illetően, amennyiben ezt hitének és vallásának sérelme nélkül megteheti.” (XIX. 17.)

a Történelem színpada

Innen akár tovább is léphetnénk már Ágostonnak a donatista egyházzal, illetve Pelagiusszal folytatott vitájához, ám van még egy kérdés, amit előbb tisztázni kell. Az

eredendő bűn, a szabad akarat és a predestináció témájára a Pelagius-vita kapcsán térek majd rá, itt kell azonban felvetnünk a kérdést, hogy ha Ágoston az emberi nem történelmét az eredendő bűnt követő büntetés és bűnhődés történeteként értelmezi, miként lendül ez a statikusnak tűnő egység a kezdettől a vég felé tartó mozgásba – miként válik a gondviselés előre haladó történelmévé? A földi élet nyomorúságát,

„amiben semmi szilárd, semmi maradandó nem található”, és amelyben „értelmetlenül folyik el” az idő, ezért jellemzi Ágoston *A prédikátor könyvével* (XX.3.), mely a büntetesként ránk rótt életet nemhogy statikusként, de egyenesen cirkulárisként állítja elénk: „Minden hiúság, mondja a Prédikátor, csupa hiúság, minden csak hiúság”. Mert hát „Mi az, ami volt? Ugyanaz, mint ami lesz. Mi az, ami történt? Ugyanaz, mint ami ezután is történik, és semmi sem új a nap alatt.” (Préd 1:2, 9–10) Körkörösén azonban az istentelenek járnak, ők azok, akik „ily módon bolyonganak útjukon” (XII. 14.). Csoda-e hát – kérdi Ágoston –, hogy a köröket rovó „tévelygő sem a megoldást, sem a menekvés útját nem találja meg? Ugyanis azt sem tudja, hogy miként kezdődött az emberi nem, sem azt, hogy milyen lesz a vége.” (XII.15.) A történelem azonban mégsem az egymásra rakódó, semmibe futó és hiába való körök sivataga. Mert a Történelem szuverén Ura, mint egy tandráma szerzője, úgy rendezi be a Történelem színpadát, hogy olyan beszédes *jeleket* helyez el rajta, melyek a tévelygők sivatagában folytonosan előre vetítik Isten városát: ahogy Káin mellett ott van Ábel, a *Biblia* fonalát követve Ágoston az emberi történelem egészét telehinti a földi és az égi Város párhuzamos létének jeleivel, annak bizonyosságául, hogy a mennyei Jeruzsálem „kezdetektől fogva ereszkedik le az égből” (XX.17.) Így aztán, bár „az emberi faj egésze ítéletre méltó tömeg, mert az, aki ezt [a bűnt] elsőként elkövette, összes tőle eredő leszármazottjával együtt azzal bűnhődik, hogy senki se szabadul meg az igazságos és megérdemelt büntetéstől máshogy, mint az irgalmas és meg nem érdemelt kegyelem által”, ám a pedagógiai célnak megfelelően az emberiség mégis „úgy oszlik meg, hogy némelyeken az nyilvánul meg, mit jelent az irgalmazó kegyelem, másokban pedig az, mit jelent a jogos büntetés. Sem az egyik, sem a másik nem nyilvánul meg mindenkiben, mert ha mindenki a jogos ítélet által kiszabott büntetés állapotában maradna, senkiben nem nyilvánulna meg az irgalmazó kegyelem, ha pedig mindenki átkerülne a sötétségből a világosságra, senkiben nem nyilvánulna meg a bosszú igazsága.” (XXI.12.)

Nem nehéz belátni: Izraelnek az *Ószövetség*ben kibontakozó történelemképétől az ágostoni vízió alapjaiban tér el. Amikor a történelem Ura kihívja Izraelt a szolgaság házából és megnyitja előtte a Történelem útját, nem diadalmas, egyenesvonalú út veszi kezdetét, hanem hosszú, krízisekkel és szenvedésekkel teli *párbeszéd* Isten és választott Népe között. Az Isten hasonlatosságára teremtett ember nem rendelkezik ugyan a világ kötelékeitől is szabad, *szuverén* akarattal, de rendelkezik a jó és a rossz választására képes, *szabad* akarattal. A történelmi vándorút menete ismert: az Úr parancsát a Nép megszegi, amire Isten büntetése, majd a Nép bűnbánata és hűségesküje, végül az Úr kegyelme következik – és így tovább. Az út a *nyilvános* történelemben halad, és célja is ebben a nyilvános történelemben teljesezhet csak be: a Messiás Izrael királyának, Dávidnak a leszármazottja, aki helyreállítja Dávid királyságát ebben a világban. Ágostonnál ezzel szemben *egyedül* a történelem Urának szuverén akarata rendezi be a Történelem színpadát és vezényli eseményeit. Terve a bűnbe esett ember számára, aki elveszítette hasonlatosságát Istenhez, a Krisztusban feltároló út nyilvánossá válásáig átláthatatlan *titok*, sorsa pedig a semmilyen igazolásra nem kényszerülő, szuverén isteni akarat irgalmazó kegyelmének vagy

bosszúálló hatalmának van alávetve. Bár a tandráma célja szerint az emberi nem „helyes kiművelése... úgy halad előre, hogy a mulandókról az örökkévalók, a láthatókról a láthatatlanok felfogására eljusson” (X.14.), ám a történetben nincs más hatékony *hatalom*, csak Istené, és ami az ő akaratából száll alá: „Nincs ugyanis hatalom, csak Istentől; amelyek pedig vannak, azokat Isten rendelte” (Róm 13:1), azaz Isten eszközeiként működnek a világban. Így egyrészt a „felettes hatóságok”, másrészt a Krisztus alapította egyház hatalma, mely Jézus Péterhez intézett szavai szerint különleges, mondhatni *közvetlen* hatalom: „Neked adom a mennyek országának kulcsait. Amit megkötsz a földön, meg lesz kötve a mennyekben is, és amit feloldasz a földön, föl lesz oldva a mennyekben is.” (Mt 16:19)

*

Az egyházzakadáshoz és nemegyszer véres küzdelmekhez vezető ún. donatizmus-vita Ágoston püspökké szentelésének idején (395) már majd egy évszázada, a Diocletianus-féle keresztényüldözés (303–311) korszaka óta tart, de gyökerei még távolabbra, a Decius császár idején zajló keresztényüldözésig (250–251) nyúlnak. Sőt, ennél is tovább mehetünk visszafelé az időben, egészen az úgynevezett Nagyegyház kialakulásáig. Ekkor merült fel ugyanis a kérdés, miként viszonyuljon az egyház azokhoz a keresztényekhez, akik az egyháztól független keresztény közösségekben részesültek a keresztségben, és később az egyházhoz kívántak csatlakozni. A szentségnek, alapvetően a keresztség szentségének két különböző felfogása körvonalazódott ekkor, a szentség *szubjektív*, illetve *objektív* felfogása. ^[15] Az elsősorban Észak-Afrikában és Kis-Ázsiában uralkodó szubjektív felfogás szerint a keresztség érvényessége nem függetleníthető a szentség kiszolgálójának *személyétől*, igaz hitétől és személyének érdemes voltától, erkölcsi és hitbéli tisztaságától, azaz – úgy vélem, joggal fogalmazhatunk így – személyes *karizmájától*. Ennek megfelelően a szubjektív felfogás képviselői érvénytelennek nyilvánították a betérők keresztségét, és megkövetelték újrakeresztelésüket. Az elsősorban Rómában uralkodó objektív felfogás ezzel szemben a szentség *tárgyas* voltából indult ki: a keresztség, amennyiben a megfelelő trinitárius formula szerint történt, a kiszolgáló személyétől (karizmájától) függetlenül érvényes.

szubjektív szentségfelfogás

E két álláspont vitája éleződik ki a Decius császár idejében zajló keresztényüldözések során Észak-Afrikában. Az üldözések idején az egyházi

személyek közül sokan – elkerülendő a mártíromságot – megtagadták hitüket, illetve a császári edictum kényszere alatt kiszolgáltatták az egyház szent iratait a birodalom hivatalnokainak. Az üldözés elmúltával merült fel a kérdés, mi legyen a sorsa azoknak, akik hitüket a kényszer alatt megtagadták. Az Észak-Afrikára jellemző szubjektív szentségfelfogásnak megfelelően az a Karthágó püspöke, Cyprianus által is képviselt álláspont vált mérvadóvá, hogy az üldözések során elbukottak, elzárván magukat az isteni kegyelemtől, kívül kerültek az egyházon: nincs többé joguk a szertartások végrehajtásához és nem szolgálhatják ki érvényesen a szentségeket, mi több, az általuk kiszolgált szentségek, így a keresztség szentsége visszamenőleg is érvényét veszti, ami szükségessé teszi az újrakeresztelést. Róma püspöke, I. István, aki ugyanekkor azon dolgozott, hogy Róma autoritását megalapozza és biztosítsa az ekkor még területileg elkülönült egyházak felett, élesen elutasította a szentségeknek ezt a szubjektív, a szentséget kiszolgáló személyéhez kötött felfogását, és a vitát más egyházak bevonásával ki is szélesítette, ekkor még kevés eredménnyel. ^[16] Teológiai tartalmát illetően lényegében ugyanez a vita lángol fel újra a Diocletianus-féle keresztényüldözések után, amikor Karthágó püspökét, Caecilianust akarták eltávolítani hivatalából Donatus hívei arra hivatkozva, hogy az őt felszentelő három püspök közül az egyik *traditor* lett volna, azaz a szent iratok átadója az üldözések idején, ami érvényteleníti Caecilianus felszentelését. De a lényegében azonos teológiai tartalom túl volt egy fontos különbség. Két évvel a keresztényüldözés lezárulása (311) után érvénybe lép a milánói edictum, és ezzel a kereszténység a birodalom hivatalos vallásává válik. Constantinus császár maga is részt vállal a vitában, alapvetően kiegyezést keresve, de kétségkívül Rómát és a katolikusokat támogatva. Donatus és hívei egyházszakadásig viszik a vitát, melynek majd száz éven át tartó folyamatát éppúgy jellemzik a különböző zsinatok, mint a véres utcai összecsapások, hogy végül az egyházszakadást a Honorius császár akaratát tükröző

zsinat zárja le 410-ben, minden bizonnyal eleve elrendelt végeredménnyel: a donatista püspökök számára ugyan nyitva maradt az út a katolikus egyházba való megtérés előtt, de gyülekezeteiket betiltják, templomaikat konfiskálják. [17]

A kívülálló számára, a mából visszatekintve ez a vita akár meglehetősen felesleges, értelmetlen véráldozattal járó szőrszálhasogatásnak is tűnhet. Másként fest a dolog, ha a teológiai vitára és tétjére Weber felől tekintünk. Onnan nézvést ugyanis a *karizma* „mindennapivá válásának” folyamatáról van szó. „A karizmának minden esetben az a sorsa – mondja Weber –, hogy amikor a társadalmi folyamat beletorkollik a közösségi cselekvés tartós képződményeibe, visszahúzódjék és átadja a helyét vagy a hagyományos, vagy a racionális társulás hatalmainak. Eltűnése egészében véve az egyéni cselekvés horderejének összeszűkülését jelenti.” [18] A karizmatikus irányítás, „amely ideáltipikusan tiszta formában úgyszólván csak *in statu nascendi* létezik” [19], a mozgalom tartós, *intézményi-tárgyias* formáinak kialakulásával szükségképpen átadja helyét vagy a tradíciókban, vagy a jogrendben *rögzített fegyelemnek*. A fegyelem pedig „az egyéni hősi extázis, a kegyelet, a rajongó

lelkesség és a vezér személye iránti odaadás, a 'becsület' kultusza és a személyes teljesítőképességnek mint 'művészetnek' az ápolása helyére a 'begyakorlással' mechanizálható készséget, a 'kiképzést' teszi". [20] Ahogy azt az egyházszervezet kialakítására, a szövegek kanonizálására és az ortodox álláspont meghatározására irányuló törekvések jelzik, az intézményesülésnek ez a folyamata a kereszténységben belül is jelen volt a parúziára várakozás évszázadai alatt. Ezt a folyamatot aztán bizonyonyal felgyorsította a constantinusi fordulat, hiszen ezek után már nem pusztán az egyház intézményesüléséről volt szó, hanem az Isten-ellenében-való világ és Isten világ-ellenében-való egyházának „összegubancolódásáról”, ahogy azt a két város ágostoni víziója pontosan le is írja: bár a két város, Babilon és Jeruzsálem az utolsó ítélet során világosan elválják majd egymástól, s az egyik Isten bal, másik jobb felén foglal helyet, a „még nem” állapotában – Isten akarata szerint – szétválaszthatatlanul összefonódnak. A csak *in statu nascendi* létező, *személyes* karizma azonban nehezen egyeztethető össze egy birodalom kialakult és rögzített, „mindennapi” rendjével, jogi és adminisztratív berendezkedésével.

oldás és kötés

A mindennapivá válás folyamata tűnhet persze a *megfigyelő* perspektívájából kvázi törvényszerűnek, ám ebből nem következik, hogy a *részvevők* ne élhetnék át ugyanezt a folyamatot az igaz hit és a keresztény elhivatottság elárulásaként. Részben az előző fejezetben tárgyalt Marcion teológiája és egyháza is értelmezhető a radikális világelutasítás olyan változataként, mely ellenáll a világgal való összefonódásnak, s magát a szentek, az igazak *tökélyre törekvő* egyházának tudja. De talán még jellegzetesebb, s számunkra most fontosabb is a *montanizmus*, melyet az a Tertullianus közvetített Észak-Afrikába, akiben Cyprianus tanítóját tisztelte. Az intézményesülő egyházzal élete utolsó szakaszában szakító, Karthágóban egy kicsiny szektát alapító Tertullianus erkölcsi rigorozitása, az önmegtartóztató tisztaság aszketikus követelménye, továbbá az a tanítása, hogy az oldás és kötés hatalmával nem az egyház intézménye, hanem a – karizmatikus – „lelki emberek” rendelkeznek, fontos mozzanata a donatizmusban összegződő észak-afrikai hagyománynak. A donatisták egyházukat a „vértanúk egyházának” tudták, szemben a „traditorok gyülekezetével”, és ezek szerintük „úgy állnak szemben

egymással, mint fény a sötétséggel, élet a halállal, szent angyal az ördöggel, Krisztus az Antikrisztussal”. Nem nehéz ebben felismerni – idézem Szabó Ádámot – „az africai rigorizmus éles ellentételezésre és kiválasztottság-tudatra épülő egyházfelfogását, és annak szentségtani következményeit. A danatisták tulajdonképpen ugyanazt vallották, mint Cyprianus: ahogy ő érvénytelennek tartotta az elbukott és az eretnek püspökök által kiszolgáltatott keresztséget, úgy vonták kétségbe Donatus párhívei a *traditor* püspökök által végzett felszentelést.” [21]

A szentség a danatisták felfogása szerint nem függetleníthető tehát a vértanúk egyházának tisztaságától, valamint mártíromságra is kész papjának egyszeri-egyedi, a hívővel itt és most, közvetlenül szemben álló személyiségétől, valamint *in statu nascendi* érvényesülő karizmájától. Az egyház ebben az értelemben *congregatio sanctorum*, a szentek közössége: Noé bárkája, szurokkal vastagon bekenve, hogy – miként a danatisták mondták – ne szivároghasson bele a világ „rossz vize”. Ezzel szemben Ágoston álláspontja szerint az egyház inkább *congregatio sacramentorum*: a személyekre alászálló *szentségek közössége*. A szentségeket azért lehet „kiszolgáltatni”, mert azokkal kvázi „kész”, tárgyias formájukban az oldás és kötés hatalmával felruházott egyház rendelkezik. „Nem lehet Isten atyja annak, akinek az egyház nem anyja” – hangzik a szállóigévé vált ágostoni megfogalmazás, ám az egyház csak

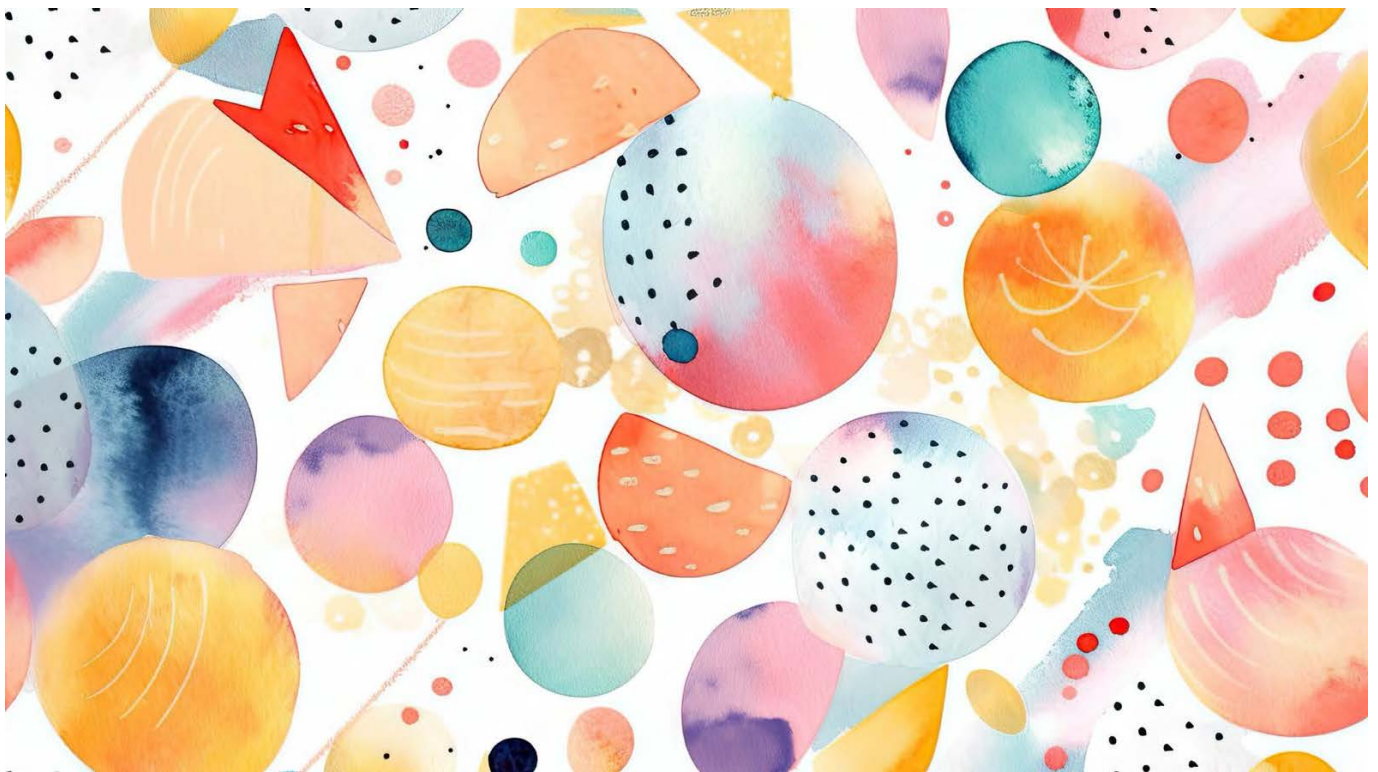
közvetíti Isten kegyelmét, „mert mindig Krisztus az, aki igazzá teszi a hitetlent, kereszténnyé változtatva őt, mindig Krisztus az, akitől a hit származik, mindig Krisztus az újjászületés eredete és az egyház feje” [22]. Amikor Ágoston, a születőben lévő *tömegvallás* püspöke azt írja, hogy a keresztség szentsége „azért hat egyenlőképpen azokban, akiknek adják (bár azok, akik adják, nem egyenlők érdemeik szerint), mert Krisztustól való, és nem azoktól, akik kiszolgáltatják” [23], akkor nemcsak azt hangsúlyozza, hogy a szentség független a szentséget kiszolgáltató egyházi *intézmény* tagjainak személyes érdemeitől. A hatás *egyenlőségét* kiemelve egyértelműen utal arra is, hogy az egyházi intézmény tárgyiasított szentsége – hasonlóan egy jogszabályhoz – személyes *érdemeitől* függetlenül érvényes mindenkire nézvést, amennyiben megfelel bizonyos *formális* kritériumoknak. Mondja ezt a hippói püspök természetesen Pál apostol szellemében: „Mert kegyelemből üdvözültetek a hit által. Ez nem töletek van, hanem Isten ajándéka: nem tettek által, hogy senki se dicsekedjék.” (Ef 2:8–9) Vagy a *Római levelet* idézve: „Isten igazságát ugyanis a Jézus Krisztusban való hit által nyerik el mindazok, és száll mindazokra, akik hisznek benne; különbségtétel ugyanis nincsen. Mert mindnyájan vétkeztek, és nélkülözik Isten dicsőségét.” (Róm 3:22–23)

megtört akarat

„Különbségtétel ugyanis nincsen” – a tömegvallás *toleráns*. Nem a tökélyre törekvők vallása, hanem – nem a tettek, hanem a hit által – *mindenkié*, az esendőké, a bűnösöké is. Mi több, épphogy a bűnösöké, hisz „mindnyájan vétkeztünk”. Egyenlőségünk az eredendő bűnben való egyenlőség, mert mindnyájan a bűn és a bűnhődés Istentől ránk mért világában éljük küzdelmes életünket, béke és beteljesedés nélkül. Bűnösökként vagyunk tagjai a látható egyháznak, mert a búza és a konkoly, Jeruzsálem és Babilon városának szétválasztása egyedül az Úr, a mindenható Atya szuverén akaratának döntésétől függ. Ez a tömegvallás toleranciájának *másik oldala*: a bűnbe esett ember akaratát megtört akarat, a remény közössége pedig hatalom nélküli. „Nincs ugyanis hatalom, csak Istentől; amelyek pedig vannak, azokat Isten rendelte”, és Isten eszközeiként működnek a világban. Ezzel máris a Pelagius-vita kellős közepén vagyunk.

*

„És hogy lehetne igazságosnak nevezni a bűnös megbüntetését és a jótettek jutalmazását, ha az ember nem rendelkezne szabad akarattal? Mert azt, amit nem szabad akarattal teszünk, sem bűnnek, sem jó cselekedetnek nem lehet nevezni. Ezért a büntetés és jutalmazás is igazságtalan lenne, ha az embernek nem lenne szabad akarata. De a büntetésben és jutalmazásban érvényesülnie kell az igazságosságnak, mert az egyike azoknak a javaknak, melyek Istentől származnak. Istennek tehát meg kellett adnia a szabad akaratot az ember számára.” [24] A fenti sorokat akár Pelagius, Caelestius vagy Eclanumi Julianus is írhatták volna. De nem egy pelagiánust idéztem, hanem Ágoston *A szabad akaratról* című művét. A hippói püspöknek a Pelagius-vita során el is kell majd határolódnia ettől az írásától, melyen közvetlenül a keresztség felvétele után kezdett el dolgozni. De miért az elhatárolódás, és mi rejlik mögötte? Hisz olyan meggyőzőnek és vonzónak tetszik az optimista szemlélet, mely nemcsak Isten jó és igazságos voltát tartja kétségbevonhatatlannak, de az embernek azt a képességét is, hogy szabad akaratából járjon az Isten kijelölte, helyes úton. Talán nem ez teszi lehetővé, hogy az ember tetteit igazságos ítélet alá vonjuk? Racionális és világos képlet ez. Világos az elvárás, világosak Isten törvényei, és világosak az igazságos ítélet lehetőségének kritériumai is.

Ezt a világosnak tetsző álláspontot képviseli a vitát útjára bocsátó *Demetrius-levélben* Pelagius is: „az értelmes lélek dicsősége abban áll, hogy választhat két út között, abban a szabadságban, hogy bármelyiket követheti”, hiszen „csak az a teremtmény birtokolhatja akaratlagosan a jót, amely a bűnre is képes volna”. Ezek szerint az ember lényé inherens részeként rendelkezik az értelmes lélek szabad akaratával, hiszen „hiábavaló időpocsékolás lenne olyasmire buzdítani az embereket, ami meghaladja erejüket”. [25] A pelagiánus meggyőződés szerint az új ember „Isten szabadja”, *emancipatus Deo*. Ez „a római családjogból vett nagyszerű hasonlat arra utal – írja Brown –, amikor a fiú kikerül a mindenható *pater familiaris* uralma alól, és nagykorúvá válik. A keresztény ember, akár csak a római jogban a fiú, kiszabadul apja fennhatósága alól, hogy felnőtt, szabad személyiségként lépjen a világba”. [26] A ki- vagy felszabadulásnak ez a gondolata a *Római levél* logikáját követi, de eltekint Pálnak a „még nem”-mel kapcsolatos aggodalmaitól. Krisztus kereszthalálával a keresztény ember felszabadult a törvény alól, s ezzel érvénybe lépett a felszólítás: tedd, mert immár megteheted. A bűnre többé nincs mentség, nem lehet többé kibúvó: a szabad akaratlanul rendelkező, ezért választani képes ember felelős a tetteiért. Miként a képlet maga, a rigorózus erkölcsi ítélet is világos: mivel az ember immár *tökéletes* lehet, tökéletesnek is *kell* lennie, még ha ez annyit is jelent, hogy életét teljességében Istennek szentelve, ki kell vonulnia ebből a világból, miként a szűziességet fogadó Demetrius vagy a szerzetesek teszik.

egyenlőek vagyunk

Jól látható, hogy amikor Ágoston felveszi a küzdelmet Pelagiusszal és követőivel, lényegében a donatizmus-vita témakörében marad: elutasítja a *tökélyre* törekvő vallásosság úgymond „gőgjét és dicsekvését”, illetve kiáll a tömegvallás mellett, melynek hívei között Hippo püspöke szerint ott lehetnek az iszákosok, nyomorultak, csalók, szerencsejátékosok és paráználkodók is. Mert a két város összegubancolódik ebben a világban, és szétválasztásuk nem az ember feladata. Különbségtétel tehát nincs. Az egyház tárgyiasított szentsége személyes érdemeitől függetlenül *mindenkire* nézvést érvényes. Négy évszázad múltán az *azonos emberi méltóságnak* az a formális-univerzális elve tűnik itt fel ismét, de most már az *intézményesülő* egyház elveként,

amivel Pálnál is találkoztunk: „nincs többé zsidó, sem görög, sem szolga, sem szabad, sem férfi, sem nő; mert mindnyájan egy vagytok Krisztus Jézusban.” (Gal 3:27–28) Amihez Ágoston most hozzáteszi, hogy nincs többé tökéletes és tökéletlen, érdemes és érdemtelen sem, mert mindnyájan egyek vagyunk a bűnben, és az utolsó ítéletig rejtve marad előttünk, „hogy aki állni látszik, nem bukik-e el, és aki a földön hever, nem kell-e fel onnan.” (XX.7.) A Szentlélek *intézményes* jelét magán viselő *személy* Krisztus testének tagjaként *kiágyazott* konkrét partikuláris alakjából. *A keresztség jelében mindnyájan egyenlőek vagyunk.*

Joggal merül fel mindmáig a kérdés, nem képtelen és torz gondolat-e az egyenlő emberi méltóságot és a tömegvallás megengedő nyitottságát az Ádám bűnében való közösségünkre alapozni. Nem úgy van-e, hogy Ágoston a bűn és a rossz hatalmával árasztja el a teremtett világot, hogy az eredendő bűn és a predestináció sötét és embertelen dogmáját, továbbá ennek következményét, az „ingyen kegyelemre” szoruló ember benuhátságát igazolni tudja, s így az egyház intézményes hatalmát az ember felett megalapozza? Nyilvánvaló, hogy Eclanumi Julianus elemi és minden bizonnyal őszinte felháborodása mögött ez a meggyőződés munkált. „Azt kérdezed – írja –, miért nem fogadom el, hogy a bűn az emberi természet része? Válaszom: azért nem, mert valószínűtlen; mert hazug; mert igazságtalan; mert szentségtörő; úgy állítja be, mintha az ördög teremtette volna az embert. Sérti és megsemmisíti az ember szabadságát... azáltal, hogy azt állítja, az ember képtelen erényesen élni, s már anyja méhében ősi bűnök mocskolják. A bűnnek akkora hatalmat tulajdonítasz, hogy nemcsak az újszülött természet ártatlanságát irtja ki, hanem élete során a legkülönbözőbb bűnök elkövetésére kényszeríti az embert.” [27]

Brownnak minden bizonnyal igaza van, amikor azt mondja, „Julianus a római civilizáció egyik csúcspontját képviseli. Istenben az észszerű és egyetemes érvényű jogot védelmezi ... Csak az tekinthette ennyire szabadnak és tetteiért felelősnek az embert, akikben még élénken lobogott az igazság hagyományos normáiba vetett hit”.

[28] De ehhez hozzá kell tennünk, hogy Julianus *megkésett* képviselője volt a római erények fénykorának, és túl korán érkezett képviselője a keresztény humanizmusnak. Akkor lépett fel a nagykorúvá vált fiúként, aki kikerült a mindenható *pater familiaris* uralma alól, amikor a Nyugat-Római Birodalom minden eresztékében recsegett már: szellemi és érzelmi káoszt hagyva maga mögött, egy civilizáció omlott össze hatalmas, belülről nézvést felfoghatatlan és uralhatatlan erők hatására. Amikor a vita zajlik, a gót Alerik serege már vagy egy évtizede kifosztotta Rómát, és egy évtized múltán, 430-ban a vandál Garseric serege lerombolja Hippo városát (Ágoston betegágyában még megéli az ostrom kezdetét), majd elfoglalja az észak-afrikai provincia egészét is, hogy megalapítsa a vandál királyságot azon a helyen, mely a Rómát elhagyó arisztokrata családok talán utolsó biztos menedéke volt. Érezhető már a 476-os évnek, a Nyugat-Római Birodalom „hivatalos” bukásának szele.

A pelagiánusok ebben a viharos, hatalmas tömegeket megmozgató, minden ízében átmeneti korban szólnak az ész és a személyes szabadság, az individuális tökéletesedés magabiztos nyelvén. Szólnak elsősorban Róma és Észak-Afrika művelt és gazdag, arisztokrata családjaihoz, akikben támogatóikra leltek. Ágoston, a püspök – akit amúgy Julianus a „szamarak urának” nevez – szentbeszédeiben a jók és a rosszak összegubancolódtak, egyre növekvő *tömegéhez* szól. Ahogy *Isten városának* a Pelagius-vita idején, 425-ben elkészült XVIII. kötetében írja: „a jelen gonosz korban, ezeken a sanyarú napokon, amikor az egyház a jelenbeli megaláztatásával készíti elő jövőendő felmagasztalását, amikor a félelem szorításában, a fájdalmak kínjaiban, a küzdelmek viszontagságaiban, a kísértések veszélyeiben edződik, amikor csak abban a reményen örvendezik, hogy majd a valóságban is örvendezhet – ekkor tehát a jók közé sok gonosz is keveredik. Mindkettőt egybegyűjtötte az evangélium varsája...” (XVIII. 49.) Mit mond Ágoston a varsába gyűjtött tömegnek? Leegyszerűsítés persze, de megkockáztatható: mondandója összefoglalható abban, hogy „nem vagytok a magatokéi” (1Kor 6:19). Vagy az opus magnumot idézve: „mi nem látjuk a magunk javát, tehát azt hittel kell kutatnunk. A helyes életet sem önmagunk által birtokoljuk”. (XIX. 4.) Nem vagyunk a magunkéi, mert nálunknál nagyobb erők uralkodnak rajtunk. Nem vagyunk a magunkéi, mert testünk a Szentlélek temploma, és Isten kegyelmét várjuk, amely kiemel bennünket ebből a világból. És nem vagyunk a magunkéi, mert belegubancolódván ebbe a világba, akaratunk és reményünk ellenére szolgák gyanánt rendeljük alá magunkat annak a világnak, amelyben nem egyszerűen van, de *uralkodik a bűn*: „az ajtóban leselkedik” rád és „kíván téged” (2Móz 4:7); „bennünk lakik” (Róm 7:17) és mi „szolgák gyanánt engedelmeskedünk” neki (Róm 6:16). Ha nem tévedek, a bűnös tetteket *megelőző*, eredendő bűn nem *dogmatikai*, hanem *tapasztalati* tartalma ebben foglalható össze. Annak az embernek a tapasztalatát sűríti magába, aki – mondjuk így – beszorult az Isten-ellenében-valónak tudott világ, és a világ-ellenében-valónak tudott Isten közé: két nálánál nagyobb hatalom *folytonos küzdelmének* tárgya lett.

köröket ró folyvást

A keresztény egzisztenciának e tapasztalat szerint *sorsa* van, ami megtörténik vele. Ebből a sorsból kiemelkedhetnek ugyan szabad és akaratlagos

tettek, de vissza is hullanak belé – a sors nem fordítható át szuverén, szabad tettek sorozatába. Minden tökéletességre törekvő, földi erény – mondja Ágoston – végül is „jelentőség nélküli pára” (V. 17.) Hisz „vegyük magát az erényt!... Ugyan mi mást tesz az erény e földi életben, mint folytonosan a hibákkal hadakozik, de nem ám csupán a kívülről származókkal, hanem az ember bensőjéből fakadókkal is” (XIX. 4.) És tovább: „Mert parancsol ugyan a lélek, de úgy, hogy folyton összecsap a bűnökkel, és a gyengeség e földi helyén annak az életébe is, aki jól küzd, meg annak az életébe is, aki legyőzte és uralma alá vette ezeket az ellenségeit, folyvást befurakszik valami, ami miatt vétkezik” (XIX. 27.). Ezért aztán az ember csak köröket ró folyvást – „minden hiúság”. Mert hát „mi az, ami volt? Ugyanaz, mint ami lesz.” Háború zajlik, és nemcsak kint, de bent, magában az emberben is. „Mi is az – teszi fel a kérdést Ágoston –, ami a háborúban ártalmas és veszélyes... a valóságok szembenállása és összeütközése egymással. Márpedig elgondolható-e súlyosabb és keservesebb háború annál, amelyikben úgy áll szemben az akarat a szenvedéllyel és a szenvedély az akarattal, hogy egyikük győzelme nem vet véget az ellenségeskedésüknek...” (XIX. 28.)

Mi az, amiben mégis reménykedhetünk? Reménykedhetünk a kegyelemben, mely véget vet ennek a folytonos háborúnak, és elhozza „az örök békének, a szentek végső állapotának boldogságát” (XIX. 11.) Mert „harcolnak a rosszak a rosszak ellen, és ugyanígy harcolnak a rosszak és a jók egymás ellen is. Azonban a jók nem harcolhatnak a jók ellen” (XV. 5.). Még nem vált el azonban a konkoly a búzától, Babilon Jeruzsálemtől, még csak reménykedhetünk abban, hogy „Isten lesz minden mindenben”. Ha ezen a ponton megállnánk, joggal mondhatnánk, Ágoston csak újragondolja a „már nem és a még nem” Pál apostol óta jól ismert képletét. De ennél többről van szó. Ágoston számot vet a már nem és a még nem intervallumában zajló idő történelmi, világi tartalmával is. A világ felé fordulva és a világba belegubancolódva kapcsolatot igyekszik építeni „az emberek csinálta történelem és az üdvtörténet mint isteni mű között”. Amikor összedőlni látszik az e világi birodalom, mely *pax Augustaként* a földi béke, s ezzel a keresztény közösségek békéjének biztosítója volt, arra törekszik, hogy a béke zálogaként az egyház *intézményét* állítsa a helyére. A „világ jelenlegi békéje – írja – számunkra is fontos, mert amíg a két város elkeveredve él, addig mi is felhasználjuk Babilon békéjét, amelyből úgy szabadul ki Isten népe a hit által, hogy addig ebben a békében zarándokol. Emiatt figyelmezteti az apostol is az egyházat, imádkozzon a királyokért és a hatalomban lévőkért: ezért teszi hozzá, *hogy békés és nyugodt életet élhessünk teljes hitben és szeretetben.*” (XIX. 26.)

rommező

Rugási Gyula írja, hogy *Az Isten városának* hatalmas, a keresztény ókort összefoglaló tablója „az antikvitás rommezejének képét állítja elénk”. És nehezen dönthető el – folytatja –, vajon Szent Ágoston tevékenysége „a nyugati keresztény hagyomány voltaképpen ‘újraalapozása’, avagy éppen ellenkezőleg – mint ugyancsak sokan állítják –, ez az örökség semmi más, mint kényszerű nyűg és kolonc, s ennek megfelelően a római katolikus egyház arcvonásait Ágoston inkább eltorzította, mintsem megnemesítette volna”. [29] Jogos a kérdés. Ami a rommezőt illeti: ha arra gondolunk, hogy Ágoston szerint „a jelen élet maga vált büntetéssé számunkra” (XXI. 15.); ha olvasni kezdjük a XXII. könyv 22. fejezetét, mely az ember életét sújtó bűnök, bajok és nyavalyák végtelenbe tartó felsorolása; vagy ha magunk elé idézzük a 176. szentbeszéd képét, mely szerint az egész földet egy hatalmas,

beteg emberi test takarja, és ez az ember a gyógyítóra, Krisztus kegyelmére vár, nehéz nem rommezőt látnunk. Jó okkal állíthatjuk azonban, hogy ez a rommező a zarándokok földi világhoz odaforduló püspök *történelmi tapasztalatának* tükre, ahogy a földi béke reménye is a háborúk dúlta világra adott, mély pesszimizmusból fakadó válasz.

Ami pedig az újraalapozást vagy a torzítást illeti: az előző részben láttuk, hogy ez az újraalapozás már Pál apostollal elindult. Miközben az *Ószövetség* Urának büntető, szuverén Akarata már nála meghatározó szerepet kap, az evangéliumok testvériség- és szeretetetikája bizonyos mértékben háttérbe szorult. A páli alapokról induló Ágoston kétségkívül tovább viszi ezt a hangsúlyeltolódást, és nem véletlenül. A *tömegvallás intézményesülésének* fontos mozzanatáról van szó. A világi viszonyokat tagadó-átlépő, illetve az érzületben feloldó *testvériség- és szeretetetika* ugyanis – idézem Webert – minél következetesebb, „annál élesebb összeütközésbe kerül... a világ rendszereivel és értékeivel”. [30] Az univerzális, mert hogy a világ egészét magában feloldó szeretetetika a maga misztikus-eufórikus voltában nehezen egyeztethető össze az *intézményesülő* egyházzal, mely odafordul a világhoz, hogy Isten eszközeként „megmunkálásán” dolgozzon. Az érzületi szeretetetikában rejlő *univerzalista* tendencia szerepét, az adott társadalmi formák áthágásának vagy feloldásának funkcióját a tömegvallás egyházi intézményében a tárgyiasított szentségek veszik át, mintegy előrevetítve a partikuláris viszonyaiból kiágyazott *személy* „jogiasítását”.

Nem gondolom persze, hogy ezzel egyértelmű válasz született a kérdésre, Ágoston vajon megneemesítette vagy épp eltorzította az egyház arculatát. De jó érvek szólnak amellet, hogy az intézményesülő tömegvallás egyháza volt az, mely az elkövetkező négy évszázad során, az Európa megszületéséhez vezető viharos időszakban alapvető szerepet játszhatott és játszott a Nyugat-Római Birodalom romjain kialakuló társadalmak újjászervezésében éppúgy, mint az antikvitás hagyományainak átörökítésében. Nagy Károly *római császárrá* koronázása a nyolcszázadban, azaz egy *univerzális világi hatalom* igényének megjelenése is elképzelhetetlen lett volna a tömegvallás intézményeinek, ezen belül a pápaság *univerzális hatalmi igényének* kimunkálása nélkül. **[31]**

1. <https://ligetmuhely.com/liget/tallar-ferenc-a-mar-nem-es-a-meg-nem-feszultsegeben/> ↑

2. Rudolf Bultmann: *Történelem és eszkatológia*. Atlantisz, 1994. 48. ↑

3. Taubes: *Nyugati eszkatológia*. Atlantisz, 2004. 16. ↑

4. Vidrányi Katalin: Üdvtörténet és történelem. In. uő. *Krisztológia és antropológia*. Osiris, 1998. 126. ↑

5. Max Weber: Bevezetés. In: uő: *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme. Vallásszociológiai írások.* Gondolat, 1982. 320–321.o. (A fordítást itt, és a további idézetekben néhány ponton módosítottam.) ↑
6. Max Weber: A vallásos világelutasítás irányzatainak és fokozatainak elmélete. In: uő: *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme. Vallásszociológiai írások.* Gondolat, 1982. 342–343 ↑
7. Weber: i. m. 344. ↑
8. Weber: Bevezetés. I. m. 324. ↑
9. Augustinus: *Vallomások.* Ford.: Városi István, Gondolat, 1982. 196–197. (VII.10.) ↑
10. *Serm. 355,2.* Idézi Peter Brown: *Szent Ágoston élete.* Ford.: Sággy Marianne, Osiris, 2003. 161. ↑
11. *Ep. 95, 2.* Idézi Peter Brown: i. m. 336. ↑
12. *Decat. rud. XXV. 48.* Idézi Peter Brown. i. m. 248. ↑
13. Szent Ágoston: *Isten városáról.* Ford.: Dr. Földváry Antal (1–3. köt.); Dér Katalin és Heidl György (4. köt.), Kairosz, 2005. V. 17. (Továbbiakban könyv és fejezetszám a főszövegben, zárójelben megadva.) ↑
14. Brown: i. m. 380. ↑
15. Vö. Norbert Brox: *Kirchengeschichte des Altertums.* Patmos, 1998, 141–143. ↑
16. A fentiekkel kapcsolatban vö. Wilhelm M. Gessel: *Ketzertaufstreit.* In: Walter Kasper (Hrsg.): *Lexikon für Theologie und Kirche.* Band 5. Herder, 1996. ↑
17. Az eseménytörténet részletes leírását és a teológiai összefüggések kifejtését az olvasó megtalálhatja Szabó Ádám Ágoston Bevezetésében. In: Augustinus: *Levelek a donatisták ellen.* (Ford.: Hamvas Endre Ádám, Szabó Ádám Ágoston), Szent István Társulat, 2022. ↑
18. Max Weber: A karizmatikus uralom és átalakulása. In: uő. *Állam, politika, tudomány.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1970. 204. ↑
19. Max Weber: *Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapjai.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1987. 252. ↑
20. Max Weber: *A karizmatikus uralom és átalakulása.* id. kiadás, 205. ↑
21. Szabó Ádám Ágoston: Bevezetés az Augustinus: *Levelek a donatisták ellen* c. művéhez, id. kiadás 26. és 27–28. ↑
22. *Contra Litteras Petiliani* I. 7. ↑
23. Levelek a donatisták ellen. Id. kiadás, 93. levél (47.o.) Kiemelések tőlem. ↑
24. Szent Ágoston: A boldog életről. In: uő. *A boldog életről. A szabad akaratról.* Ford.: Tar Ibolya. Európa, 1997. 84. ↑
25. *Ep ad Demet. 2* Idézi Hamvas Endre: Bevezetés. In: Hamvas Endre (Ford. és szerk.): *Szent Ágoston: Írások a kegyelemről és az eleve elrendelésről.* L'Harmattan, 2015. 30. ↑
26. Brown: i. m. 413. ↑
27. *Op. Imp. III, 67 sqq.* Idézi Brown: i. m. 454. ↑
28. Brown: i. m. 460. ↑
29. Rugási Gyula: *Az Isten városa. Szent Ágoston – az egyháztörténet 'árnyékában'.* Holmi, 1995. No. 6. ↑
30. Max Weber: *A vallásos világelutasítás fokozatai,* 349. ↑
31. Ezzel kapcsolatban vö. Peter Brown: *Az európai kereszténység kialakulása.* Atlantisz, 1999. ↑

kép | vecteezy.com

Ács József

„FENNHANGON TITKOLT TEHETETLENSÉG”

GONDOLATOK TAIZS GERGŐ AZ ÉHES SZELLEM CÍMŰ VERSKÖTETE
KAPCSÁN

2025-04-15 | ESSZÉ

Mit jelent ma – s egyáltalán jelent-e még valamit – a *szellemi éhség* kifejezés?

Nem vált-e mindaz, amit „a tapasztalás arany bányáiból kifejtett az idő” kiselejtezni való, ásatag limlommá? Elmagyarázhatatlan, következőképp érdektelen és használhatatlan ócskasággá? Ha – a korszellem nyomása alatt – az ismertség,

olvasottság (vagy inkább nézettség) értékmérőnek tartott számadataira tekintünk, könnyen gondolhatjuk így.

Csakhogy amikor efféle számadatokra hagyatkozunk, merőben eltérő tevékenységeket hozunk közös nevezőre, s ezzel épp a lényeg sikkad el. Egy kalapba kerül a fecsegés, a pusztá időtöltés, meglévő várakozásokat kiszolgáló, ostoba sztereotípiákat megerősítő, elzsongító szórakoztatás és a felrázó, egész lényünket megragadó, önmagunkkal szembenezésre készítő katarzis. Ez utóbbi sokkal ritkább, de becsesebb. Jelentősége messze nagyobb, mint számaránya, míg az előbbiek számaránya messze nagyobb, mint a jelentősége.

Ahogy megszámlálhatatlan elődünk vagy sokmilliárdnyi kortársunk élete mellett saját életünk fontossága sem számarányok kérdése.

Ahogy a *Már moccan* című versben: *Nem az első, nekünk az utolsó.*

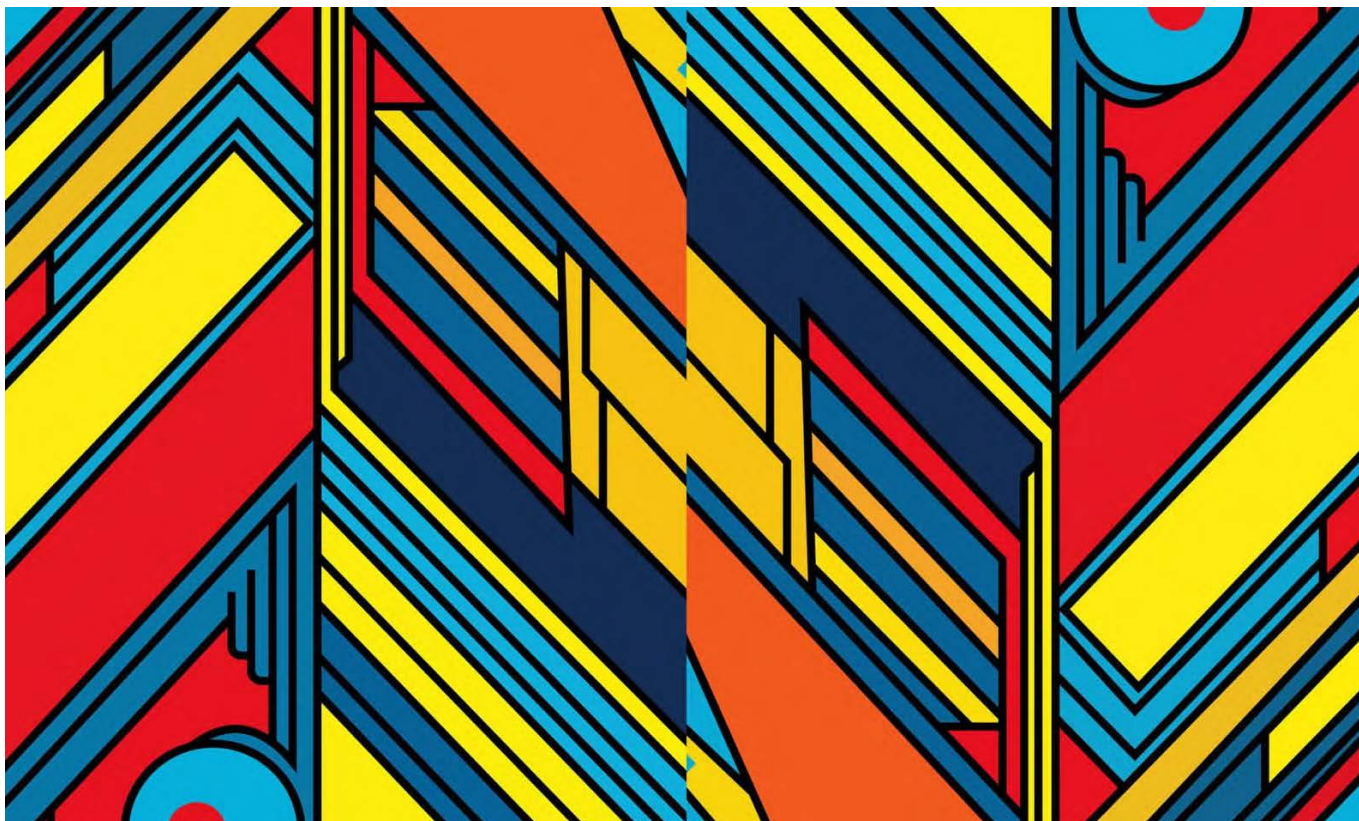
mélyebben megérteni

Akiben a tájékozódás legcsekélyebb igénye is él, aki szeretné önmagát és a világot, a múltból szemünk láttára formálódó jelent valamelyest mélyebben megérteni, aki nem éri be a késsel,

máris szellemi éhséget tapasztal, s igen hamar hasonszórúek társaságában találja magát – még ha e társak csontjai már a föld alatt porladnak is. Holtan is elevenebbek sok élőnek látszó, kihangosított, emelvényen ágáló, a kamera – és főként önmaga – előtt pózoló figuránál.

Taizs Gergő kötetének első ciklusában, a *Kötőjelek*ben azt vizsgálja, hová kapcsolja sorsa, hová, kikhez-mikhez kötik a jelek, a nyelv.

A nyitóvers az *önkognitó*. Tömör cím: a rejtőzködés, a gondolkodás és a reflexió motívumait sűríti egyetlen szóba. Ars poeticát olvasunk. A szerző önmagáról, a költészetről, és a kettő viszonyáról szerzett tapasztalatait összegzi.

Az első két sor leszögezi: *nem tudok semmit a költészetről / a költészet mindent tud rólam.*

A költészet művelése *nem* a költészettel foglalkozás. Talán pontosabb közelítés, ha azt mondjuk: versírás közben itt-és-most-létünkkel foglalkozunk. Ám ennek fordítottja furcsa mód éppúgy áll: az foglalkozik velünk. Valami – ha akarjuk, ha nem – dolgozik bennünk, s ha megteremtjük hozzá a feltételeket, az alkalmas kereteket és formákat: felszínre tör.

Ahogy a felötlő képekhez, érzésekhez rezonáló, s újabbakat gerjesztő szavakat keresgélünk, belekapaszkodunk nevelőnkbe és kalauzunkba, a nyelvbe – az emberi tapasztalás összesűrűsödött alakzatainak ránk hagyományozott rendjébe. Világunkat a nyelv tagolja. Ezért a nyelven keresztül faggatjuk a világot, micsoda volna tulajdonképpen, kik volnánk mi és mitévők legyünk benne.

A költészet lényege nem előre kész tartalmak, másképp is elmondható gondolatok tetszetős formába öltöztetése. Utólag persze „tartalomnak”, „üzenetnek” nevezzük, ami sehol se volt: a verssel együtt keletkezett.

A *nem az a szöveg* című vers elismerésre méltó pontossággal jeleníti ezt meg – saját anyagával: „*itt van előttem a szöveg, ami arról szól / – de már az első sorban hazudnom kell, / nincs előttem semmilyen szöveg, / legalábbis nem volt, amikor azt írtam, van / és ami azóta lett, nem az a szöveg, / amire akkor gondoltam, hogy már van, / így nem lehet verset írni, ugyebár.*”

Cirkuszi tréfa módjára előadott paradoxon. Mert természetesen *csak így* lehet.

Az elképzelt helyére az éppen születő vers kerül.

megszólalás

A vers második felében ugyanez a figura *a víz tükörhomályát* fürkészi, hogy megtalálja valakit (Önmagát? Élete szerelmét? Védangyalát?): *ott leszel, vagy már ott is vagy talán, / és ott voltál mindig, nem kellett az egész / világot átúszni, hogy találkozzunk, / mert eleve veled indultam el.* József Attila sokat idézett kései töredéke cseng a sorok háttérében: „Az Isten itt állt a hátam mögött / s én megkerültem érte a világot”. A maga elé meredő figura ugyanakkor mintha csak a vers szavait igyekezne megragadni, kiemelni a víz alól, majd egymáshoz illesztgetni – ez lenne a szólás, a megszólalás. Az a bizonyos keresett valaki ugyanis csak ezáltal képes hangot adni. Amit ekként mond, abból születik, sőt, *az a vers.* Így érthetővé válik a kettős sorkezdet is: *szólalj meg, szólaljak meg.*

Íme, a keletkezőben lévő vers: *Már moccan, még esetleges.*

A vers paradoxontól fut paradoxonig. A levegővételt ugyanis nem beszéd követi: sajátos csend támad: *csak bámuljuk / a padlóra ömlő hallgatást.*

És ebből, ezáltal születik meg a vers. A szavakon keresztül érzékeltetett csend.

A versben nem elmondjuk itt-és-most létünket, csak szóhoz juttatjuk. Mint tyúk a tojást, kiköltjük a számunkra is ismeretlen tartalmakat. A megnyílásból megnyilatkozás lesz. Jó esetben felfogunk valamit, s bízunk benne, hogy a papíron hagyott különös lenyomatból más is kiolvassa a maga igazságát. Elcsodálkozik rajta, tanul belőle – a maga kedve és léthelyzete szerint.

Ezek fényében válnak érthetővé az *önkognitó* meglehetősen összetett sorai: *voltam / visszhangból komponált áttétes álom.*

A kezünkben forgatott szavakat az előttünk élők milliószor kimondták, leírták már – épp ezáltal maradtak fenn. Minden hangunk visszhang. Nemcsak szavaink – a fordulataink, a megszólalásmódunk is. A költészeti hagyomány persze éppúgy szállít elcsépelet fordulatokat, mint önmagukon túlmutató, különös, felfénylő képeket,

melyek felszakítanak bennünk valamit. Ahogy Kafka fogalmaz egyik levelében „Szükségünk [...] olyan könyvekre van, amelyek úgy hatnak ránk, mint egy szerencsétlenség, ami nagyon fáj, mint valakinek a halála, akit jobban szerettünk önmagunknál, vagy mintha kiúznának minket, minden embertől távol, a vadonba, mint egy öngyilkosság, olyan legyen a könyv, fejsze, a bennünk befagyott tenger jegéhez.” [1]

belénk égett asszociációk

Közhely, hogy a költői képek megszokottól eltérő kapcsolódása, egymásra következése az álom logikáját idézi. Mintha az álom módjára a költészet is tudna valamit rólunk, amit mi nem. Hozzáfér múltunkhoz, emlékeinkhez, a belénk égett asszociációkhoz: tudja, mik *voltunk*.

A vers második fele a nyitó sorok variációjával indul: *nem tudok semmit a tengerekről / a tengerek mindent tudnak rólam*. Az első hét sor témája nyelvi létezésünk és a költészet, a második hét soré az ember genezise és az életet dajkáló tenger. Az élet sokkal ősbibb az emberi fajnál. Földtörténeti időskálán csakugyan nem vagyunk többek: *iszapból font illékony struktúra*, mely rövid itt-tartózkodás után alkotóelemeire hullik. És amit a nyelvről mondtam a harmadik sor kapcsán, egész létezésünkre is igaz: *visszhangból komponált áttétes álom*.

A lírai én családfakutatás közben, *gulyások, napszámosok, szobalányok, cselédek* vándorlását figyelve mondja ki a *Piroska* című versben: *Visszhang vagyok, / száz év távlata, / pusztába kiáltott szavak, / elsuttogott sikolyok visszhangja*.

Utánozzunk vagy tagadjunk meg akár szándékosan, akár önkéntelenül másokat, őseinket vagy kortársainkat, az utánzat sosem lesz olyan, mint az eredeti, s a tagadás sem képes sohasem szakítani azzal, amit tagad. Életünk sok tekintetben meglévő mintákat másol, szükségképp eltérésekkel, hiszen a vonzó példa is bizonyulhat követhetetlennek, miközben öntudatlanul hordozhatjuk és működtethetjük korábbi generációk traumák és egyéni felismerések formálta gondolkodás- és reagálásmódját. Létünk maga a visszhang: múltbeli tapasztalatok pontatlan továbbadói (átalakítói,

kiegészítői) vagyunk. Fájdalmaink, görcseink nem csak közvetlen élettapasztalatainkból erednek. Valóban ez vagyunk: *áttétes álom*. Az *áttételes* helyett választott, egy szótaggal kurtább jelző persze az átvett, átöröklött, tükrözött, ismételt tartalmakat kimondottan rosszindulatúnak mutatja. Az efféle álmok pusztítóak is lehetnek.

A *Kispostás* című versben a társaság tagjai láncba szerveződve, fülbesúgással adnak tovább egy kitalált mondatot, s kíváncsian várják, mivé torzul az üzenet, mire az utolsó emberhez ér. A játék nyilván akkor igazán mulatságos, ha a szájról szájra adott mondat a félrehallásokban nem alakul át minden ízében, nem válik teljesen felismerhetetlenné, ha a végeredmény „ugyanaz és mégis más”. Ha kivehető még az eredet.

Már Robert Musil majd száz évvel ezelőtt megkezdett nagyregényének főhőse, Ulrich is efféléken töpreng ^[2] : „a század kettős rendekben lovagol, és a „parancstovábbadást” gyakorolja, [...] elöl azt mondják: „Század: irány a nagyerdő!”,

hátral ez jön ki belőle: „Százhat zsvány agyonlövendő”, vagy valami efféle. Hasonlóképpen keletkezik a világtörténelem is.”

A *Kispostás* tizenéves hősei eredetileg csak marhaskodni akarnak, de a sztori három verssor nyomán allegóriává tágul: *Aztán a végén egymás mellé állítottuk mindazt, / ami útra kelt és ami megérkezett: / az elvetélt, elveszett, elvett lehetőségeket.* A kilencvenes években a politikai változásokban csalódott, csalódó vagy csalódni készülő állampolgárok fő foglalatossága volt a megélt történelem eseményeit e három kategóriába szétosztani, majd ezen másokkal éjszakába nyúlóan vitatkozni.

A hasonlatot nemcsak nagyarányú központi elgondolások végrehajtás közbeni eltorzulására vonatkoztathatjuk, minek következtében mindig valami más valósul meg, mint amit elterveztek, de a kultúra, vagy tágabb értelemben a hagyomány nemzedékek közötti továbbadására is.

„A jelen mindig akárha egy város legszélső háza lenne, mely valahogy már nem tartozik egészen a város házai közé. Minden nemzedék azt kérdi csodálkozva: ki vagyok? kik voltak elődeim? Kérdeznék inkább: hol vagyok?, feltételezve, hogy elődei nem másilyenek, csak másutt voltak; már ez is komoly eredmény lenne” [3], folytatja töprengését Ulrich.

fülbe súgott üzenet

A *Kispostás* mintha csak ezt a tanácsot fogadná meg, mikor a következő, fülbe súgott üzenettel példálózik: *„A sírban, hol nemzet süllyed el, / Új kedvvel új ifjúság tolong, / És bölcsőnek díszíti fel.”*

A fülbe súgó maga is fülbe súgott üzenetet továbbít: Csengey Dénes sorait a *Vörösmarty költő lázbeteg éneke* című verséből [4], ahol pedig a *Szózatból* és *A vén cigányból* átvett motívumok járják tovább útjukat. Csengey egyébként így folytatta: „Micsoda rémek a bölcsőben, / Úristen, micsoda rémséges babák!” Jogos a kérdés, ugyan mivé serdültek azóta. A költői látomás akkor ilyen képet rajzolt a jövőről: „Gyermekké rémített magyar népem, / ebben a bölcsőben temetnek, úgy lehet, / mely nem ápol, nem ringat el, / csak hányásig forgat tégedet.”

Add tovább az átkot, sóhajt, lemondást, imát, írja immár Taizs, hogy rögtön beismerje: *egyre csak játszottunk, hogy / a végére érjünk. / De nem értünk / semmihez.* Az utóbbi két sor alighanem szándékosan kétértelmű. Mert mi sült ki a Csengey-sorokkal űzött játszadozásból? Ez: *A zsírban ott sercegünk veled, / Új nedvek, új izzadtság csorog, / térkőről mit is hisztizel?* Botránypublicisztikával terhelt izzadtságzagú slam poetry.

A *Kispostás* a hagyomány átvételének paródiája. A puszta látványt, a hangzást, a felszínt reprodukálni, azt is csak úgy-ahogy. Mintha.

Mihez kezd akkor az éhes szellem?

A *Még moccan* Pilinszky János *Terek* című verséhez írt széljegyzet. Pilinszky pokla mint térélmény: egy lépcsőházból lefelé nézve meglátott alagsori szoba. Ahol *Lemérik, hány kiló egy hattyú.* Taizsnál a logikus folytatás: *Levágjuk.* Észszerű a lehetséges magyarázat: már a *Terekben* is azért mérték le a hattyút, hogy aztán levágják. Elvégre ott van Pilinszky *Passiójában: Üvegmögötti csöndben / lemosdanak a mészároslegények.* A hattyú azonban nem jellemző konyhai alapanyag: rendkívül ritkán, inkább csak királyi udvarokban fogyasztott presztízsfogas. Másrészt az alagsori szoba sem vágóhíd. A botrány a mérés maga. A mérés aktusában egy összetett minőséget, a szépség, kecsesség, méltóság hagyományos szimbólumát, a hattyút jól számszerűsíthető fizikai jellemzőjére egyszerűsítik. A jelenet a redukcionizmus képi ábrázolása. Az üzemszerűvé tett egyszerűsítés és számszerűsítés magától az élettől tekint el, tehát teljesen logikus folytatása az ölés. Ez már a haláltáborok logikája.

Nem több, mint statisztika, írja Taizs.

A hattyú lemérésében megnyilvánuló redukcionizmus jelenkori megjelenése nála: *Föntről lefele látunk* (tehát a *Terek* terében a pokolba nézünk), *mozi az egész világ*.

Kép. Felszín. Mintha.

A verset ihlető sajtófotón egy magányos szikláról elcsigázottnak tűnő tűzoltó tekint végig a lángok martalékává lett túlevelű erdőn. Nem fentről, a mennyország szabad teréből pillant a pokol alagsorába, hanem benne áll a pusztulásban. Az élet eltérő alakzatai, a helybéli flórát alkotó növények elszenesedésük után minőségüket elvesztve immár csakugyan közös nevezőre kerültek.

nehezen bogarászható

Ha foglyul ejt bennünket a redukcionizmus, megbabonáznak minket a szám adatok, rögtön feltesszük a kérdést: mit jelent az írásban ránk maradt költői hagyományhoz kapcsolódni, miközben mindenfajta írásbeliség háttérbe szorulni látszik? A videókhöz kevert zene

sodrával érkező dalszövegek mellett az olvasást kívánó költészet úgy hat, mint valami homályos értelmű, nehezen bogarászható, fakó fénymásolat. A terjedelmesebb esszékről meg már ne is beszéljünk.

Csegey életművéből is a Cseh Tamásnak írt dalszövegek jól hajtogatott papírrepülői szálltak a legmesszebbre.

Eszünkbe juthat persze, hogy minden korok emberei öreg korukban saját hagyományuk elsikkadásáról, felhígulásáról, sőt pusztulásáról panaszkodtak – mindez talán csak óhatatlan perspektíva torzulás. *Háttal megyek, csak az kerül / élém, amit már elhagyok* – ahogy Tandori Dezső írta *Egymás* című versében. Walter Benjamin – Paul Klee *Angelus Novus* című képe nyomán – ugyanebben a pozícióban írta le a történelem angyalát: a Paradicsom felől fújó szélvihar szárnyaiba belekap, és elsodorja. Repül, de nem a maga erejéből – és háttal a jövőnek.

A történelem egészét aligha nevezhetjük felívelésnek, diadalmenetnek, vagy ha igen, éppoly joggal észrevehetjük benne a lesüllyedés és elzúllás mozzanatait is. Szakadatlan kibontakozás, ez tény – csak hogy *minek* a kibontakozása? Az értékelés talán többet mond rólunk, mint a bennünket messze meghaladó történelemről.

A közkeletű elképzelés úgy tartja: a múlt a hátunk mögött van, a jövő előttünk. Pedig a fordítottja éppúgy igaz. A jövő ismeretlen. Nincsenek nyomai, mint a múltnak. Megragadhatatlan. Valójában a múltból kölcsönzött vagy azzal vitatkozva kialakított formák vetülnek elénk jövőként, s ez az elképzelt jövő kerül hátunkba, mint hajtóerő. Minden egyetlen kibontakozás. Az embernek azonban nem adatik meg, hogy a pillanat gödrein és bukkanóin túl mindent egybelásson. Ahogy a *tükör / reflex* írja: *a fáklyák mozgása / izzó csíkokat éget az éjszakába // így láthatja isten az időt / de az életünket bizonyosan az elejét a végét / és a kettő közt kanyargó tüzes csiganyomot [...] nézi isten az időt és benne minket / nézi mintha folyékony tükörben / és velünk együtt akaratlan rándulnak össze izmai.*

A költészet a *fénytorzó*kban csak tátogás: *szinkronkísérelt a kimondhatatlanra*. Valóban, ahogy az *önkognitó* mondja: *fennhangon titkolt tehetetlenség*.

Tehetetlenség, mert az elmondhatatlant próbáljuk mondani. *Titkolt* tehetetlenség, mert a mondással máris az a látszat keletkezik, mintha a csak-körülrít elmondható volna. Ráadásul *fennhangon titkolt*, mert a költészet a sűrítés külön nyomatékától a hétköznapinál hangsúlyosabb közlés.

Minket meghaladó egészbe illesztve élünk, és csak töredékesen fogjuk fel azt – a megértésért, a tájékozódásért folytatott állandó küzdelemben. Minden felismerés életösszefüggéseiből kiszakítva megszilárdul ugyan, de meg is merevedik. Csakhamar kiszárad, széthullik, elporlik. Ahogy a *kvázi pietà* írja: *az igazságnak nincs genezise / mert szüntelen a vajúdás.*

Az önkognitó még élesebben fogalmaz: isten nem beszél emberi nyelveken.

Az égő csipkebokrot megbámuló Mózes vagy az ószövetségi próféták legnagyobb élménye az volt, hogy Isten előbb nevükön szólítja őket, majd beszél hozzájuk. Jézus Krisztus megjelenésével az Ige testté lett – tehát Isten nemcsak hogy emberi nyelven

beszél, de egyenesen *emberré lett*. Való igaz, hogy Isten ugyanakkor mérhetetlenül meghalad bennünket. Azaz nem csak emberi nyelven szól. Izajás próféta *szinkron-kísérletében*: „az én útjaim nem a ti útjaitok”.

belátható töredékesség

Csakhogy a zsidó-keresztény kultúrkörben mi magunk, s a világ egésze sem egyéb, mint Isten beszéde. János evangéliumának kezdete így fogalmaz: „Kezdetben volt az Ige, az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige, ő volt kezdetben Istennél. Minden általa lett, nélküle semmi sem lett, ami lett.” De ha az egész világ Isten beszéde, akkor mindenfajta megértés Isten beszédének részleges felfogása, lefordítása emberi nyelvre. Létünk, s így nyelvünk és gondolkodásunk magunk számára is belátható töredékessége miatt *hálóval kifoghatatlan a víztömeg*.

Létünkről beszélhetünk, de átfogni nem vagyunk képesek, akkor sem, ha költőként igyekszünk is visszahátrálni a nyelv és létezésünk forrásvidékéig, erőfeszítést tenni, hogy friss és eleven felismerésekhez jussunk. Szóhoz juttassuk a néma tartományokat.

Erről az *önkognitót követő iránytalanság* című vers beszél (*úszni szülőcsatornán felfele / torkom szakadtától már ha számít*). Ez a vers szerkezetileg is szépen tükrözi saját felismerését: *a kezdet egyúttal végállomás*, fogalmazza meg a záró versszak, hogy végezetül eljusson a kezdet kérdéséig: *az első és utolsó vallomást / hol is kezdhethném mégis*.

1. Franz Kafka: *Naplók, levelek. Oskar Pollakhoz, 1904. január 27.*, Tandori Dezső fordítása.
<https://mek.oszk.hu/00400/00417/html/01.htm> ↑
2. Robert Musil: *A tulajdonságok nélküli ember*. Fordította Tandori Dezső. Budapest: 1977, Európa. I. kötet, 509-510. o.
↑
3. i. m., 510. o. ↑
4. <https://litera.hu/irodalom/elso-kozles/a-het-verse-csengey-denes-melyrepules.html> ↑
kép | vecteezy.com

TAIZS GERGŐ | AZ ÉHES SZELLEME

Cselik Ágnes

OLDÁS, KÖTÉS, CSOMÓ

2025-04-29 | ESSZÉ

„Így nem lehet verset írni, ugyebár” [1]

Taizs Gergő: ***Az éhes szellem*** című kötetéről

Mielőtt azt mondd, hogy nem érdekel, arra kérlek, beszéljünk meg, ne ez legyen a végző, próbáljuk meg a pár-beszédet úgy, hogy értelme legyen. Ne magunkról filozofálgassunk, essen szó egy verseskötetről, mondjuk Taizs Gergőéről, nézd, te is észrevetted, hogy költővé érett a szerző? Már az *Üvegidő*, az előző kötet is jó volt, de *Az éhes szellem* még annál is jobb. Tudod mit, ne szólj bele, látom, hogy szóra nyitod

a szád, de most nem érek rá(d), sürgősen el kell mondjam, hogy igenis megrázott, belém mart ez a kötet, pedig könnyed és játékos, összekacsint a költőtársakkal és az olvasóval – ha kimondja és ha nem, akkor is – megidézi az elődöket, például Horgas Bélát, aki most is, mint mindig, játékra invitál – mennyire szerette a párbeszédet! –, erre most tessék, itt van, és naná, hogy beleáll, pont ő maradna ki, a nagy játékmester? Azon sincs meglepődni való, hiszen egyértelműen csak csodálatos, hogy nyelvünk szavai szétbomlanak és új kapcsolatokat teremtenek, ha az embereknek lehet, a nyelvnek pláne igen, ilyenkor döbbenünk rá a létre – a szövegére és a sajátunkra egyaránt.

Hogy is mondod? Tudom, hogy most nem értünk egyet, nem egy malomban örülünk, te csak magunkról akarsz beszélni, de értsd meg, hogy én is ezt teszem. Figyelj inkább, mert épp erről szól ez a kötet, rólad és rólam, mindannyiunkról, örület, hogy lehet ennyi mindent néhány verssorba belesűríteni.

kitárulkozó rejtőzés

Olvashatod a verseket egyenként, persze, már hogyne tehetnéd, vegyük például a *buborékot*, nem nagy dolog, levegő, ami a felszínre úszik, szétpukkan, és kész. Csak a létünk van benne, a lehetetlenség, de íme, mégis lehet, mert Taizs Gergő megírta. Ezek szerint akár az is előfordulhat, hogy a buborék időtálló materiává, mondjuk verssé lényegül, és talán számunkra is lehet jövő. Mármost nem kettőnk számára, hanem tágabb értelemben, a létezők remény(telen)ségére gondolok. De említhetném többek között a beköszöntő ars poeticát, az *önkognitót*, amiről Ács József hosszan és szépen ír a *Fennhangon titkolt tehetetlenség* című esszéjében ^[2]. Egyén és teremtés, művészet és élet, kitárulkozó rejtőzés. A kötet elején megtudjuk, hogy semmit sem tudunk, de „*csillagok csöndje csorog belém*” ^[3]. Régről ismerős ez a didergető kozmikus magány, ugyanakkor egyszerre szép és fenséges is, mi tagadás.

Ha azt hiszed, hogy elég csak belelapozni *Az éhes szellem* kötetbe, felütni itt-ott, akkor nyilván igazad van, de egyszersmind óriásit tévedsz. A kötet megszerkesztett egész, ciklusokra bontva, amelyek érzelmi-logikai rend szerint követik egymást, miközben a versek a cikluson és a kötetben belül is felelnek egymásnak és feleselnek egymással.

Kötőjelek az első ciklus címe, kulcsszavai a *mielőtt* és az *álom*. A ciklus egyfajta eredetmeghatározás, a versek tematikája a generációkon átívelő örökség szálainak oldása, kötése, újracsomózása. Az egyén testet ölt az elődökben és feloldódik az univerzumban. Taizs Gergő meghúzza a tér (kozmosz) és az idő (végtelen pillanat) határait, de túlzás ezt ilyenformán kijelenteni, mert ugyanakkor minden határ azonnal köddé is válik. A ciklus záróverse a *Mielőtt körbeér* ^[4] :

*„Hány perc marad versírásra,
 (...)
 mielőtt körbeér, mielőtt összeér
 a tengerrel a föld, az ég?”*

A visszájára fordított isteni teremtés, az elmúlás közelsége sürgetővé teszi az emberi teremtés, az alkotás idejének fel- és kihasználását.

A *Pár, beszéd, vég, szó* ciklus közvetetten és közvetlenül a párkapcsolat ritmusát ábrázolja. Kezdetre van és vége, a ciklusnak és a kapcsolatnak is, közben ott lapul az öröm, sőt, eufória és a (hamis) illúzió. Magunkra ismerünk, ugye? Nem fenyegetésként mondom, csupán idézek, most figyelj a *Szubjektív csillagértelmezések* a ciklus záróverse:

„– Nagy akarásnak nyögés a (köztünk most mindennek)...

– vége. Ezentúl te vagy és én vagyok. Nincs ketten.” [5]

Ne keseredj még el, még sincs vége mindennek, mert van folytatás is, *Fejed felett a fény*. Ez a ciklus kis történeteket mesél, autóbalesetet, álmokat, gyermekkori emléket, kirándulást, egyszóval a létet méri, az elmúlás el nem múlását és a megmaradást, mert fejük felett mégiscsak ott a fény:

„maradok még meddig maradok” [6] és „Maradok még kicsit” [7]

Taizs Gergő lajstromozza a „szaténna bélelt éjszakát” [8], mint birtokát a tulajdonosa. A megfejtésre váró miegymások nyomasztó sűrűjében a ciklus gerince a szembenézés, a tetőző mélypont fegyelmezett számbavétele, kulcsszavai az *itt és most*. Természetes az asszociációnk, a felrémlő elődök sora, hisz méltó utód sorakozik mögéjük.

Talán nem teljesen érted, hogyan is jön ez a ciklus ide, közénk, mi köze a mi itt és mostunkhoz, a sürgető jelenhez, amiről hamarosan szót kell váltanunk. Figyelj nagyon, idézek megint:

*„Kötődésem lekötelez, ösztönöz:
figyelmemet fókuszáljam csakis rád.
Hogy te és itt, hogy most és ezt. Vagyis hát
teljesen lekötsz, szinte bebörtönöz.” [9]*

Ne húzd fel a szemöldököd, a vers szól így, mondtam már, de azért oka van, hogy mélyen a szemedbe nézve szavalom.

De várj, tovább is van: a negyedik ciklus a *Galambot sétáltatni* különleges, mert változatos témák és hangulatok követik egymást. Ha szórakozni vágysz, olvasd el a *Csavarlazítót* vagy a *Kispostást*. Nem kell minden jelentésréteget megfejtened, hogy élvezd ezeket a verseket. De ha mégis nekiállsz a szövegeket értelmezni, már nem is

tűnnek majd könnyednek, és az arcodra csalt mosoly is keserűre fordul. A *Noé péntek esti lázálma a kórházi ágyán* egy kis szonett a világvégéről és a süllyedő bárkáról, a *Nyomortükrözés* nem görbe, hanem nagyon is éles képet mutat a globalizált világ társadalmi ambivalenciáiról, míg az *Áttörés*, az új művészet és egy szebb jövő ígérete, a könnyen emészthető, instant kultúra eljövetele:

*„A hivatalos engedélyeztetéseket követően
első körben megkezdődhet a versek tömeggyártása,
azt követően pedig a költők kondicionálása
az új szempontok szabta alkotói munkára.” [10]*

Különösen ijesztő, és sajnós, nagyon valóságos is a költők kondicionálása, hiszen nincs jobb, hatékonyabb és hasznosabb egy megfelelően betört művésznél. A hasonlóképpen helyesen idomított közönség és művész kapcsolatából pedig megszülethet az új rend, amely minden hatalomra vágyó politikus álma. Hát nem lesz szép az új világ, mondd?

Most már tényleg a végére érek, mert a *Felhőket centrifugáz a szél* az utolsó ciklus a kötetben. A ciklus versei a Word Press Photo kiállítások képeihez készültek, nézd, itt vannak maguk a fényképek is. Tudod, hogy mi az első vers? *Az éhes szellem szerelmes lett*. Tetszik az éhes szellem kifejezés, erről is ír Ács József az esszéjében, ha gondolod, nézd meg, nagyon ajánlom. Csak egyetlen verset emelek most ki, zárásként, a *kvázi piétát*:

*„ne legyen meg a te akaratod (...)
a hús-vérből faragott piéta” [11]*

Szívszorítóan szép. Akkor is így mondom, ha nem illik ilyet leírni. De érezni azért lehet. Sőt, szükséges.

És akkor térjünk vissza a beszélgetésünk elejére. Nagy utazást tettünk Taizs Gergővel, és már nem is vagyunk ugyanazok, mint akik elkezdtük ezt a pár-beszédet. Most kissé kábultan bámuljuk egymást, de hálás vagyok, hogy elkísértél az úton, és meghallgattál. Ne haragudj, hogy beléd fojtottam a szót! Gyere, nyújtsuk ki elgémberedett tagjainkat, lazítsunk az izmok szorításán, nyissunk ablakot, és csinálók egy jó kávé. Ha van kedved, folytathatjuk a beszélgetést, de kortyolhatunk hallgatagon is, gondolatainkba merülve. Az éhes szellem letelepedett mellénk. Úgy olvastam, hogy szereti a kávé, ötöt is megiszik naponta. Közénk való tehát, talán még táplálékunk is fogára való lesz.

1. Taizs Gergő: *nem az a szöveg* p. 14. ↑
2. Ács József: *Fennhangon titkolt tehetetlenség* ↑
3. Taizs Gergő: *önkognitó* p. 7. ↑
4. Taizs Gergő: *Mielőtt körbeér* p. 27. ↑
5. Taizs Gergő: *Szubjektív csillagértelmezések* p. 45. ↑
6. Taizs Gergő: *akire senki nem emlékszik majd* p.52. ↑
7. Taizs Gergő: *Néhány megfejtésre váró miegymás* p. 55. ↑
8. Taizs Gergő: *Néhány megfejtésre váró miegymás* p. 55. ↑
9. Taizs Gergő: *Óda a hétvégéhez* p. 75. ↑

10. Taizs Gergő: *Áttörés* p. 97. ↑

11. Taizs Gergő: *kvázi pièta* p. 110. ↑

kép | vecteezy.com

Taizs Gergő

PONTTÁ TÁGULNAK MIND

2025-04-06 | VERS

a fürdőszoba kékes csempéin
füstszerű mintákban
gomolyog a véletlen
először
fiatal nő profilja virággal
díszített belle époque kalap alatt
(a fény gyűrődik vagy az élet
játszik kifacsart arcán?)

majd sancho panza dől a szélnek
homokviharral dacol
szamárháton káromkodik
poroszkál és szól
„a türelem fogy
a vigasz sovány
a kurva élet”
és két sorral odébb
a habok között halált krákog a kráken
aztán teknős nyújtózik
kinövi csempéjét
lábai fugákon ívelnek át
(páncélján hajsza vagy repedés?)
és a megfáradt golgotán
az üres tekintetű gerendákban
felejtett szögek kínos közelsége
átüt a falon
a jelen folyamatos
megérkezés
a fürdőszoba kékes csempéin
ragasztástól lehullásig
szállingózó alakok
már régóta tudják hogy
ponttá tágulnak mind
az arra érdeemesek

kép | vecteezy.com

Czilczer Olga

NÖVÉSBEN A TÉR

2025-04-20 | VERS

Cement benzin gipsz sziletón
listázva zárok nevek
még fúrógép kell a kölcsönzőbből
ha az idő beton

a nagykapu zárva
tegnapról mára
alakul hivatása

azok meg ott bent
fényképes éveikben ők
a Pirik a Manyik
a négyéves zsenge nők

óvodaudvaron
szürkeruhás fők vak
libasorba sorakozót parancsolnak
aprónál apróbb alakjaink
fény-gombostűkön lepkék
ég messzebb sosem volt még
ott röpül a kismadár
a fényképész int püsszre s már
fegyverét szögezi ránk fekete éjjel
a távol kattogó halálos

fogyok a naptárban nevük-sincs számok
hol illatozott akác
út ágak mutatják az órát
a törzsre korona csatolva
dalol a madaras óra
Radnóti fordít Apollinaire-t
reggel lesz dél meg este
árkon át bokron át
elmaradnak férjek és apák

szedni ibolyát
melynek színe kék
az ég szárba szökkenő
s a szárnak szárnya nő
a temetőbe szökni
pár utcagyerekekkel
ezért szitok jár alighanem

nem a sírokról a tegnapok
köztes rögeiről szedem
védekezem ahogy tudok

Növésben a tér kitér
lakat retesz a szájakon
lakott lakatlan vadon
hogy olvasna reggelre estét
kék legyen vagy másmilyen
még függöny kell s a falra festék

kép | vecteezy.com

Czilczer Olga

PÁR LEVÉLVÁLTÁS

2025-04-05 | VERS

Félbetört tableta alatt
a másik fél a hold
őrködik hiányos tájon
postafordultával
ha válaszol az álom

a valóra ébredőben
s ha értik egymást ketten
(már megint a „ha” talánya)

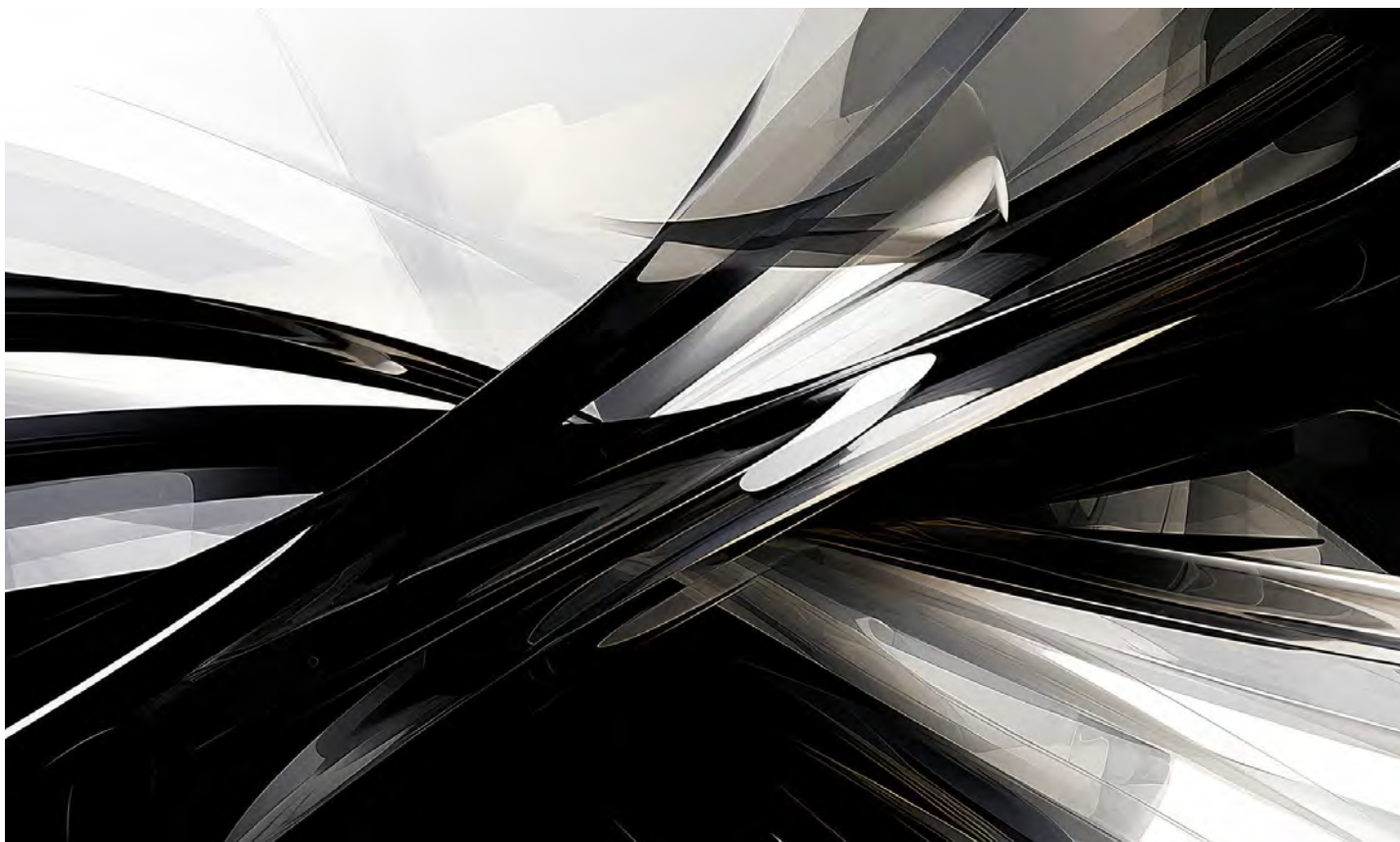
veszett szó árvasága
én-e vagy valaki más
ír ritkulnak az évek
betelt vagy fél-üres lapon
borítékban az élet
pár levélváltás

kép | vecteezy.com

Merkószki Csilla

OTTHON

2025-04-09 | NOVELLA

Naponta látogatom apámat az elvonón. Munka után egyből megyek hozzá. Először átadom, amit kért. Cigit, palackozott vizet, mert a kórházi csapvíz ihatatlan, fülhallgatót, hogy tudjon rádiót hallgatni, elemet a rádióba, hogy az udvarra is ki tudja vinni, keresztretjvényt, ha unná a rádiót. És több tábla csokit, mert kívánja az édeset. Ő, aki még a szülinapi tortájából sem evett, és fagyizni sem láttam sosem.

A blokkot a vásárlásról elteszi egy borítékba, a kiadásait felírja egy kockás füzetbe. Addig a falra ragasztott bölcs idézeteket olvasgatom. A két hét alatt sem tudtam megszokni, hogy folyton remeg a keze. Liftezik tőle a gyomrom. Az érintőképernyős telefonját alig tudja kezelni, jobb lenne neki egy nyomógombos. Utána elmeséli, mit evett és milyen foglalkozásokon vett részt. Zárásként elsorolja, mit vigyek neki másnap. A harmadik héttől mindez kiegészül azzal, hogy jól van, neki nem kéne itt lennie. Itt, a sok drogos között. Azoknak nem jó semmi, háborognak a kaja miatt, nem szedik rendszeresen a gyógyszert, villanyoltás után még fészbukoznak meg netflixeznek. Bizakodó vagyok, mert apám példásan viselkedik. Ez az egész nincs egy óra, mégis kimerülten ülök a kocsiba. Este fáradtan bambulom a sorozatokat, amíg el nem alszom.

kiszámíthatatlanság

Próbáltam nyitni felé, túllépni a felszínes csevegésen, próbáltam valódi választ adni a hogy vagy kérdésére, mesélni a munkámról. Olyan esetlennek éreztem magam közben. Zavaromban hebegtem-habogtam, nem találtam a szavakat. Megdicsértem, hogy együttműködő az orvossal és a nővérekkel, de a fejemben ez is jobban hangzott, mint hangosan kimondva. Igazán nem is tudom, hogy beszélget egymással apa és lánya egy szerető családban. Tizennégy éves koromban lett elege anyámnak a folyamatos kiszámíthatatlanságból. A mi hangulatunkat apám állapota befolyásolta, az övét pedig a sörök és stapedlik száma. Addig se járt a balettelőadásaimra, de azért néha – öt sör felett – megkérdezte, mi történt az iskolában, Annácska? A válasz után már ez sem érdekelte. Minél részegebb, annál jobban becéz. Anni, Annus, Annuska, Annácska. Nem is emlékszem, mikor hívott utoljára Annának. Találkozásaink az ünnepekre és fontosabb eseményekre korlátozódtak, a társalgás kimerült a változékony időjárásban, és ahogy nőttem, az aktuális kormány szidásában. Anyám temetésére legalább a felesége nélkül jött el, és összeszedte magát. Megborotválkozott, öltönyt vett fel, és ahogy az egy szál fehér rózsát a fénykép mellé állított hosszú vázába tette, enyhén remegett a keze.

Péntek délelőtt felhív, hogy kiengedik, menjek érte és vigyem haza. Ilyen hamar? Persze, nincs neki semmi baja. Haragszom magamra, amiért csak egyszer beszéltem a dokival. Mikor bemutatkoztam, szigorúan végigmért, nem is tudta, hogy Jánosnak van lánya. Magyarázkodni akartam, hogy én kerestem apámat, én jó kislánya akartam lenni, én tényleg igyekeztem. Ehelyett megkérdeztem, mire lehet számítani? Gyógyszerekkel tudjuk enyhíteni a fizikai elvonási tüneteket. Azaz? Nézze, amíg az édesapjának nincs betegségtudata, addig nem tudunk rajta segíteni. Betegségtudata? Egy, néha két hét után önként távozott. Nemrég halt meg a felesége, most nagyon... Közbevágott, hogy tudja, őt is kezelte. ... elszánt, fejeztem be sután. Reménykedjünk, zárta le a beszélgetést.

görcs a gyomromban

Útközben baleset miatt beállt a körút. Hívom, hogy késni fogok. Abban maradunk, hogy kicuccol és az épület előtt vár. A dugóban várakozást kihasználom, és tervezem az új életünket, a közös programokat, hogy elmegyek vele egy kézilabdameccsre, meg szaunázni. Ettől erősödik a görcs a gyomromban. Mióta befeküdt a kórházba, úgy érzem magam, mint a sprinterek a rajtgépben, minden izmom megfeszült, és várom,

hogy végre megszólaljon a startpisztoly. Nem értem, mi a bajom, hiszen mindig erre vágytam. Nem iszik, naponta találkozunk. Persze, kicsit döcögős és formális, de majd belejövünk. Nyugtatom magam, hogy három hetet töltött bent. Az háromszor annyi, mint korábban!

A kórház előtt nincs szabad hely, szabálytalanul megállok. Hívom. Számolom a csöngéseket, közben fürkészem a bejáratot. Tízet várok, nem veszi fel. Végre felszabadul egy hely. Beállok, háttal az épületnek, és meglátom a rikító sárga dzsekijét. Félig kilépek a kocsiból, integetek. Visszaint és szép egyenesen tart felém. A sporttáskát bedobja a hátsó ülésre, beszállunk. Szia, Annus, jártam egyet. Mit szólsz, milyen szépen süt a nap? Remek idő van!

Vége eldőrdült a startpisztoly, kienged a görcs a gyomromból, ellazulok, kényelmesen hátradőlök, gázt adok, és hallgatom az időjárás-jelentést. Ezt a terepet ismerem, tudom, mire mit kell mondani, mit kell kérdezni. Mégis végtelen szomorúságot érzek, hogy már sosem leszek Anna, és a józan, édesszájú apával nem tudok mit kezdeni, csak a részeggel. Otthon vagyok.

kép | vecteezy.com

Csanádi Szilvia

ÜZENET RAUSCHENBERGNEK

2025-04-07 | VERS

Megszédülök a terpeningőzben
és hagyom, hogy a fejem megkend olajjal,
folydogáljon a vörös,
csurranjon, akár a magabiztos nevetés,
az illesztések rést se hagyjanak.
Félreértettük, hogy a valóság
magasztos erjedésben formálódna emelkedetté,
nem inkább, ahogy
varrótű szeli át a cserzett
anyag edzett réseit, öltésre öltés, ragasztó
és a tömőanyag alig észlelhetőn
a szellem helyére illeszkedik, kitöltve
belső feszültséget és koncolt puffadást.
Darabosra őrlődik a csend,
kökényen akad szarvával a kecske,
talapzatába olvad a monogram,
fellelegzik Izsák,
helyet cserél jelölt és jelölő,
végtére is megfejthetetlen, ki áldozat
és ki áldozott fel valakit megint.

kép | Robert Rauschenberg: Monogram

Oláh András

UTÓSZEZON

2025-04-02 | VERS

„nincs ami lehetne még”

(Fecske Csaba)

folyton megelőzni akarjuk az időt
mielőtt mindent beárnyékol az alkonyat
befejezni ami abbamaradt
fiókmélyi lomok közt kutakodni
helyreállítani a menetrendet

útbaigazítani az eltévedt álmokat
demarkációs vonalat húzni
a múlt és jelen közé
mégis örökös utószezonban élünk
fehérre meszelt falak
között kapaszkodunk a végtelenbe
egy zavaros dramaturgiának engedve
lokalizáljuk a tüneteket
tolakszunk Isten színe elé
mintha nélkülünk teljesen
kiüresednének a templomok

kép | vecteezy.com

Vörös István

AZ EGYETEMSZIGET 17.

2025-04-18 | **VERS, VERSCIKLUS**

170

MÉG AZ ARANYKORBAN IS

Mindenhol fürdők épültek,
bontották az iskolákat, olcsó
rabszolgaszállásokat. Dobálták ki
a pergameneket a könyvtárakból.

Néhol kis szekereket állítottak föl,
ahová be lehetett tenni
a nem kellő irományokat.

Az ismeretlen tanár kárörvendve
böngészte a klasszikusok sorsát,
ingyen se kell, amiért egy emberöltővel
ezelőtt még verekedni is
hajlandók voltak az emberek.

Nyilvánvalóan feledésre ítélt
történetírók és -mondók könyvei:

*Az új császár, Az egyetemsziget,
Él-e még Catullus?, A közönyös
kelet, Az állástalan rabszolga,
Az árnyékisten, A beszélő tóga.*

Némelyiket akár a barátai
is írhatták volna, ha van annyi
tehetség bennük, hogy jókor
szülessenek, amikor még
számúzték az embert egy-egy
bátrabb írásért.

Ma nem lehet írásban se bátornak,
se jelentősnek lenni, gondolta,
de nem azért, mert a korról valami baj volna,
rohadt az velejéig, bár mindig az
volt, még az aranykorban is.

Hogy miért, arra az előbb
még a nyelve hegyén volt
a magyarázat, de most valahogy
nem merte se leírni, se kimondani.

Abban reménykedett, hogy
egy rabszolgalázadás vet
véget úri életének, de ráébredt,
hogy egy új rendelet szerint
néhány hete már ő is rabszolga.

171

A RÁNK LESELKEDŐ VESZEDELEM

Az öregedő tanárban néha felébredt
az öregedő férfi, az ismeretlen tanárban
néha felébredt az ismeretlen
férfi. Ezek a jelzők persze, mint a jelzők
mindig, fosztóképzők. Nem volt
már tanár és nem volt már férfi.
Na jó, tanítgatott itt-ott, vidéki
zugiskolákban, és férji kötelességét

is igyekezett teljesíteni, de egyik
birodalom se lett számára a korlátlan
lehetőségek hazája. Az ismeretlenség
és a felébredés ráncokat vetett az arcára.
Sóváran bámult a lányok után,
mikor Athén utcáin egy szál női tógában
ellejtettek mellette, vagy mikor
rabszolganők fürdöztek lent
az udvaron. Még élvezték is
az emeletről rájuk tapadó kíváncsi
tekintetet, ledéren megcsókolták
egymást, mintha a világon nem is
lenne semmi baj, és az idő múlása
se volna mérgező.

172

ÉRTELEMKERESÉS

Egyedül a gyerekkornak volt
valami értelme, gondolta
a második gyerekorra készülő tanár.

Egyedül a fiatalkor volt jó,
gondolta, pedig tudta,
hogy ilyet soha nem mondana.

Egyedül a középkorúság
volt élet, gondolta, pedig
még tartott mind a kettő.

Egyedül az öregség volt az
életcélom, de az öröklétbe
nem arra vezet az út, gondolta
az útról lelépő tanár két
évvel azután, hogy a tanítással
kénytelen-kelletlen felhagyott.

173

AMIKOR BIRTOKBA VETT A BIRODALOM

Hogyan is történt? Üzentek,
hogy nem jelentkezhetsenki
Hermész-kutatónak.

A leszázalékolt Hermész
csak nevetett, már ismerte ezt.
Engem előbb átkereszteltek
Mercuriusnak, amikor
birtokba vett a birodalom.
Mire nagy nehezen megtanultam
latinul, ezen a göröghöz képest
buta katonanyelven,
egyszer csak a jóságról
kezdtek dűnnyögni
a szentélyemben is.
Kiderült, hogy egy
gyarmatokról behurcolt
isten mindenkinek, még
Jupiternek, bocsánat,
Zeusznak is átveszi a helyét.

Az egyistenhit akkora
önzés, nem akartam elhinni,
hogy valaki közülünk
ilyesmire kényszerítheti
alattvalóit.

Aztán láttam, hogy a keresztet
cipelő aszkétát is az uralkodó
katonái kíséretik mindenhová,
mintha óvnák, de igazából
fogva tartják.

Szerettem volna segíteni,
hogy megszökhessen, de a katonák
rájöttek. Fölajánlották,
részlet vehetek egy átnevelő

táborban, ahol úgynevezett
szentet csinálnak belőlem.
De az már nem én volnék.

Leteszem a latin nevet,
várok ezer évet, és tudománynak állok.

174

A HERMÉSZ-KÓR GYÓGYÍTÁSA

Amikor birtokba vett a birodalom,
Hermész miatt fölkerestem
az egyetemsziget kormányzóját,
mesélte volna az öregedő tanár, ha még
az, aki. Az egyetem sem a szigeten
volt már, de hivatalosan mégis
így kellett nevezni a főnökséget.

Főnökség valóban, és
nagyon hivatalos. Ketten mentek
szintén Hermész-kórban szenvedő
kollégájával. A kormányzó,
egy kövér aszkéta, összehívta
a kormányzóság legalkalmasabb
alakjait, csontváz jankók, álszent
ajtózárok, pénzsámoló üvegszemek,
közepes kődarabok. Alig torzított
a nevükön a feltételes elbeszélő,
a jellemüket nem ismerte meg, nem hagyták,
hogy megmutatkozzon, pléhpofa

papírlapok, tessék rájuk ismerni, nem nehéz. Folyosón megálló sajnálkozók, hát mögött röhögők.

Sajnos, Hermész nem isten,
mondta a kövér aszkéta,
idegesen vizet töltött nekik,
aztán ivott a poharukból.

Hermész inkább valami betegség,
tódította üvegszem. Segítőkész
lakat kacsintott, gyógyítani kell
a diákjainkat, nem tanítani.
Fog ez menni?

Nem tudom, mondta a kirúgott
tanár helyén maradó öregedő
Hermész-hívő.

Levették a tanárt mindkettőjükről,
mint egy elkobozott tógát, és vitték
is az udvaron rakott tűzbe.
Papirusztekercseket is dobtak bele,
latin verseskönyveket, de még
az új kényszerhit elfogadatlan
iratait is.

Jó társaság, mondta a barátjának,
akit alig ismert meg
így tóga nélkül.

175

MIBŐL-GONDOLJA-HOGY

Miből gondolja, hogy öregedik,
kérdezte valaki a miből-gondolja-
hogy-öregedik tanárt,
aki épp abból gondolta ezt, hogy
valahányszor a fejébe nézett,
mert mondjuk egy névre lett
volna szüksége, suta kis
ürességet talált, más szóval
gyakran nem jutottak eszébe
nevek, dátumok, adatok.

Miből gondolja, hogy tanár,
kérdezte egészen más
a miből-gondolja-hogy tanárt.
Erre csak azt tudta mondani,

órákat ad, sokan hallgatják,
még tanár úrnak is nevezik.
De ha már nem lesz így?

Az ember nemcsak akkor tanár,
amikor épp tanít, vitatkozott
a nemcsak-akkor tanár.

Azért azt tudnia kell, hogy még
tanítani fog, és ezt te nem tudod.
Megtudta, hogy nem tudja,
bár sejtette. De nem sejtette,
hogy ennyien tudják,
sőt akarják.

Pedig egy de-ha-már-nem-lesz-így
tanár tanai a legérdekesebbek
mindig.

176

A KÖZÉP

Úgy érezte, hogy az ág
is húzza, mikor húsz évvel azután,
hogy boldogan középkorúsodni
kezdett, nyilvánvalóan végére
ért ennek a biztonságos középnek.

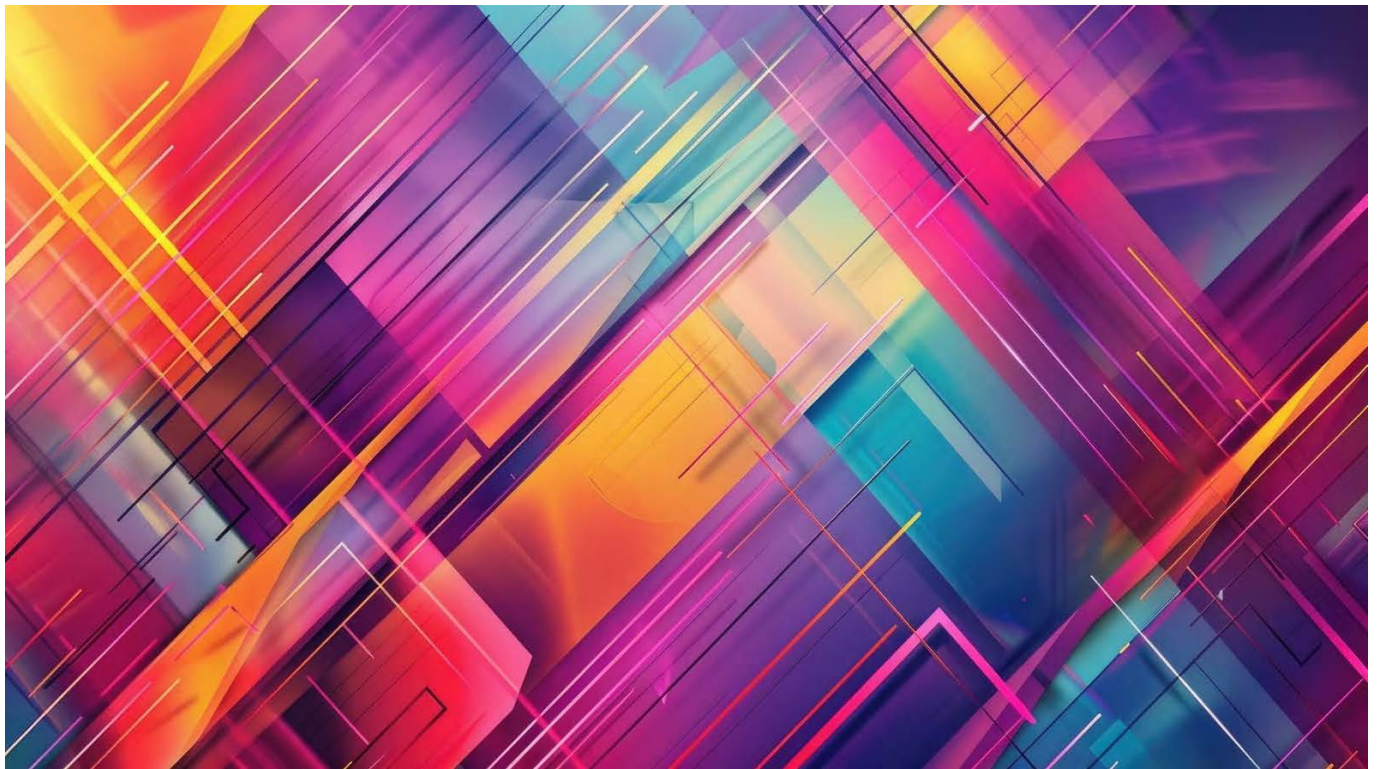
Miféle ág? A sors? A saját
életképtelensége? E képesség
nem lett nyilvánvaló addig,
amíg a halál nem vette át
az uralmat az életében.

Na nem! Nem a halál volt az,
ilyesmi nem is létezik,
mint ahogy a szavak nagy
részének nincsen jelentése.
Halál sincs. Van viszont
létezőkiesés, eljelentéktelenedés
az istenek előtt, sőt, istentelenedés.
Nemlétkényszer. Végetérés-kezdés,
ilyesmik talán. Meg az a fekete
lyuk az élet faluvégén, amibe
beledobnak, mint egy döngkútba.

Miféle ág? És hogyan húz?
Beleakadunk, megkarcol? Szétvágja,
ami eddig egységes volt?
Egy ág vágta annak idején
kétfelé az agyat a világ teremtését
követő aprómunkák során.
Kettévágta a fölgolyót északra és délre,
az időt múltira és jövőre,
maga az ág volt a jelen.
Nem az ág, a jelen húzta!
Akit a jelen behúz,
be van csapva, ki van csapva,
mint ló legelni a rétre.

De a rét az égen van, kék
és fekete fű nő rajta, szálai élesek és
kemények, fölsebzik a száját,
a legelészők vére ömlik a ketté-
vágott ég, az éjszaka és a nappal
közötti szakadékba.
A jobb és bal tüdő között a szív.

Dobog, dobog a jelen ága,
egyetlen hatalmas artéria vezet –
nem tudni hová.

177

OROSZLÁNKUSSOLÁS

Korábban jókedvű fiú volt.
De meghalt az apja, helyére
beköltözött egy révész,
ezentúl ő fuvarozta a városba
az öregedő tanár fiatalodó
anyját. Szülei pár éve települtek
ide ki, mit sem sejtve a sejthetőről,
egyikük közelgő haláláról.

Ez a sziget másfelé esett, mint az Egyetemsziget, mely mára kihalt és gazos. Ott vert tanyát az utolsó északi oroszlánpár. Tudós magyarázatok helyett oroszlánbömbölés. Tudatlan hallgatás helyett oroszlánkussolás, tudákos sóhajtozás helyett oroszlánlégzés.

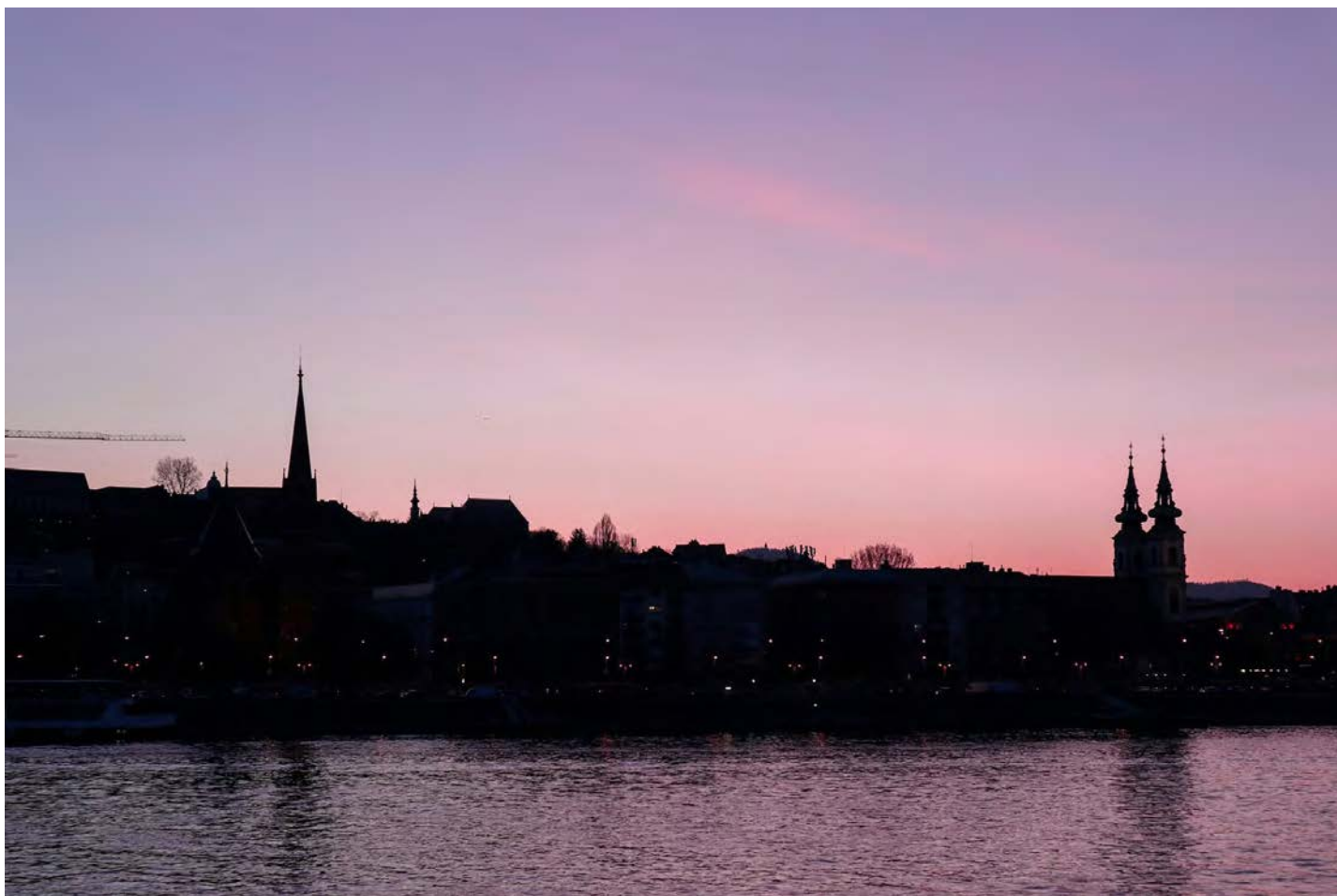
Ezen a szigeten nincsenek hegyek, a hullám szinte átszalad rajta. Az öbölben ladikok ringanak, a betolakodó a halott apa tógáiban jár. A kertben, ahol eddig olajfák álltak, hagymát termeszt.

kép | vecteezy.com

Lendvai Zalán

JEGYZET EGY BÚCSÚHOZ

2025-04-16 | **VERS**

Hajnali négykor a rakparton váltunk el.
Sokszor elképzelttem, hogy lesz:
könnyes szemmel mondja valamelyikünk,
hogy jobbat érdemelsz,
máskor kellett volna találkoznunk,
ez közös érdek.
Hazudtam.

Sosem képzeltem el, hogy lesz.
A sablon és közhely lángoló műanyagként veszi formáját,
a betont sörösüveg éri,
darabjait megvilágítja
az utcai lámpa sárgás fénye.

Ma a vonaton elaludtam.
Azt álmodtam, hogy a Dóm téren
közepes tehetségű
szteptáncos talpa kopog,
körülötte tömeg.
A tér közepén álltunk,
összenéztünk,
elhalkult a város, eltűnt a tömeg.
Aztán hirtelen az a félreeső iskolai folyosó,
ebédszünet,
padon ültünk
képeket csináltunk,
amiket majd előhívathatunk,
az ártatlanság tapintható volt,
az akkori parfümöd jut róla eszembe.

Megint hazudtam.
Igazából sosem mertem elképzelni, hogy végződik.
Sosem mertem elhinni,
hogy a gyógyszer mennyisége
egyenes arányban lesz a hiánnyal,
hogy tényleg megtörténhet a lehetetlen.

Akkor a rakparton már csicseregtek a madarak,
még akkor is hittem: ez jó jel.
Akartam, hogy a szememmel lásd magad,

Nagyon akartam, hogy tudd, többé nincs köztünk senki, hogy
Ott és akkor hidd el: ez már így is marad.

És hazudtam (újra).

Mert a májusi éjszakára gondoltam,
Istenem, amikor a Rákóczi úton először megláttalak...

Emlékszem: akkor is csicseregtek a madarak.

kép | unsplash.com